

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Maiju Hakola

OPETTAJAN OIKEUS KURINPITOON

Missä menee raja?

Liiketalous ja matkailu
2013

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Maiju Hakola
Opinnäytetyön nimi	Opettajan oikeus kurinpitoon – Missä menee raja?
Vuosi	2013
Kieli	suomi
Sivumäärä	44
Ohjaaja	Tuula Hartman

Tällä opinnäytetyöllä on tarkoitus selvittää, mihin asti opettajan kurinpito-oikeudet ulottuvat sekä millaisia mahdollisia rikosoikeudellisia seuraamuksia liiallisesta kurinpidosta voi opettajalle aiheutua. Tavoitteena on saattaa tulevien/valmistuvien opettajien tietoon heidän oikeutensa kurinpitoon. Aihe on ainakin tällä hetkellä todella ajankohtainen, sillä mediasta saa tietyin väliajoin lukea opettajiin kohdistuvista syytöksistä ja levottomuuksista oppitunneilla.

Opettajilla on yllättävän paljon vastuuta sekä luokassa että luokan ja koulun ulkopuolella. Koulu käsittää itse rakennuksen sekä sen piha-alueen, joten jos opetusta järjestetään koulun ulkopuolella, on opettaja ja viimekädessä rehtori vastuussa oppilaista. Koulumatkojen turvallisuudesta vastaa opetuksen järjestäjä. Jos vastaavasti tarkastellaan oppilaan oikeuksia ja velvollisuuksia, on oikeuksia huomattavasti enemmän kuin velvollisuuksia. Oppilaan velvollisuuksiin kuuluu opetukseen osallistuminen, annettujen tehtävien teko sekä asiallinen käyttäytyminen.

Opettajilla on mahdollisuus ja oikeus käyttää ojentamis- ja kurinpitotoimenpiteitä, jotta jokaisella oppilaalla säilyy oikeus opetukseen sekä turvalliseen ja rauhalliseen oppimisympäristöön. Kurinpitotoimenpiteet ovat merkitykseltään voimakkaampia kuin ojentamiseen käytetyt menetelmät, joista yleisimmät ovat esimerkiksi jälki-istunto sekä oppilaan poistaminen opetustilasta. Kurinpitotoimenpiteitä ovat kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen.

Yleisimmät opettajiin liittyvät tutkintanimikkeet ovat lievä pahoinpitely, pahoinpitely sekä virkavelvollisuuden rikkominen. Usein poliisitutkintaan tai syyteharjintaan päätyvät asiat, joissa opettaja on saattanut käyttää liikaa voimaa tilanteeseen nähden. Suurin osa opettajiin liittyvistä syyteasioista kuitenkin päättyy jo poliisin esitutkintaan tai syyttäjän syyttämättäjäättämispäätökseen.

Avainsanat   opettaja, kurinpito

ABSTRACT

Author	Maiju Hakola
Title	Teachers right to discipline – Where are the limits?
Year	2013
Language	Finnish
Pages	44
Name of Supervisor	Tuula Hartman

With this thesis the aim was to study where the teachers' limits are when they use discipline in their work with students and what kind of criminal sanctions excessive discipline can lead to. The goal is to let the new teachers and students who are about to graduate know their rights when comes to disciplinary measures. This subject is topical at the moment because once in a while the media has been publishing news about the restlessness of the students and accusations against teachers.

Teachers have surprisingly much responsibility both in the classroom and outside the classroom and even outside the school area. The school includes the building and the yard so if teaching is happening outside the classroom or outside the school area the teacher and in the end principal has the responsibility for the students. The organizer of the education is in charge of the safety on the way to school. In their side the students have also rights and responsibilities. There are more rights than responsibilities which include, for example, participating in teaching, doing the assigned exercises and good behaviour.

Teachers have the possibility and the right to use disciplinary measures so that every student can study in the safe and peaceful study environment. The disciplinary measures are more powerful than the methods of reprimand from which the most used are, for example, detention and removal of the student from the classroom. The disciplinary measures are a written warning and terminable expulsion.

The most general crime titles which are linked to teachers are a light assault, an assault and breaking official duty. The cases that often end up in a police investigation or a consideration of charges resulting from situations where the teacher may have used too much physical power compared to the circumstances. Most of the charges do not go further than a police investigation or a decision of non-prosecution.

Keywords   Teacher, discipline

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Business Economics

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

1	JOHDANTO.....	5
2	KUKA VASTAA OPETUKSESTA?.....	7
2.1	Kunnan ja valtion vastuu	7
2.2	Rehtorin ja opettajan vastuu.....	8
3	OPETTAJAN OIKEUDET JA VASTUU.....	9
3.1	Opettajan oikeudet ja vastuu luokassa	9
3.2	Opettajan oikeudet ja vastuu luokan sekä koulun ulkopuolella.....	10
3.3	Opettajan ja koulun rangaistuskeinot.....	10
3.3.1	Tekemättömät läksyt	11
3.3.2	Oppilaan poistaminen opetustilasta tai poistumisen estäminen ..	12
3.3.3	Jälki-istunto	15
3.3.4	Muita mahdollisia toimenpiteitä	17
4	OPPILAAN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET	22
5	KOULUN JA KODIN YHTEISTYÖ	24
5.1	Kodin ja vanhempien vastuu kasvatuksessa sekä koulunkäynnissä	24
5.2	Yleisimmät ongelmat koulun ja kodin välillä.....	26
6	MISTÄ LEVOTTOMUUDET KOULUSSA YLEENSÄ JOHTUVAT?.....	27
6.1	Yleisimmät häiriötapaukset	27
6.2	Median vaikutus oppilaiden käyttäytymiseen.....	32
7	OPETTAJAN RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU	34
7.1	Yleisimmät rikokset	34
7.2	Yleisimmät rangaistukset.....	37
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
	LÄHTEET.....	42

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

- Kuvio 1.** Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, luokkahuoneesta poistaminen s. 14
- Kuvio 2.** Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, opetukseen osallistumisen epääminen s. 15
- Kuvio 3.** Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, jälki-istunto s. 17
- Kuvio 4.** Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, kirjallinen varoitus s. 18
- Kuvio 5.** Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, määräaikaisten erottaminen s. 20
- Kuvio 6.** Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, oppilaiden välinen kiusaaminen s. 28
- Kuvio 7.** Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, oppituntien häirintä s. 29
- Kuvio 8.** Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, ilkivalta s. 30
- Kuvio 9.** Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, varkaudet ja näpistely s. 31
- Kuvio 10.** Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, oppilaiden välinen fyysinen väkivalta s. 32

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee perusopetukseen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia sekä opettajan että oppilaan näkökulmasta. Perehdyn erityisesti opettajan oikeuksia ojentamis- ja kurinpitotoimenpiteisiin sekä mahdollisiin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. En ota kantaa lukio- tai ammatilliseen opetukseen liittyviin oikeuksiin tai velvollisuuksiin.

Olen käyttänyt opinnäytetyössäni aineistona pääasiassa painettuja teoksia. Yleisesti ottaen aineistoa ja lähteitä aiheesta löytyy vähän. Olen hyödyntänyt opinnäytetyössäni myös Matti Rimpelän, Sari Fröjdin sekä Heidi Peltosen Opetushallitukselle tekemää tutkimusta Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009, jossa käsitellään muun muassa erilaisia oppituntien häiriötekijöitä ja niiden yleisyyttä. Olisin halunnut konkreettisia tilastotietoja opettajia vastaan nostetuista syyteistä koskien määrää ja yleisimpiä syitä, joita käsittelen opinnäytetyössäni luvussa seitsemän. Lähestyin asian tiimoilta sähköpostitse Opetusalan Ammattijärjestöä (OAJ), Opetushallitusta, Oikeusministeriötä sekä Oikeuspoliittista tutkimuslaitosta, mutta mikään edellä mainituista tahoista ei pidä tilastoja asiasta.

Suomessa opetuksen järjestämisestä päävastuussa ovat kunnat ja suurin osa lapsista suorittaakin oppivelvollisuutensa kuntien kouluissa. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän ja päättyy, kun perusopetuksen vaatima oppimäärä on suoritettu tai kymmenen vuoden kuluttua oppivelvollisuuden alkamisesta. Huoltaja on vastuussa siitä, että lapsi menee kouluun ja täyttää velvollisuutensa, eli tekee annetut tehtävät, osallistuu opetukseen sekä käyttäytyy asiallisesti. Kotitehtävien teon valvonta on jaettu yhdessä koulun ja huoltajien kanssa ja huoltajan tulee ilmoittaa, jos kotitehtävien teossa on ollut ongelmia. Oppilaalla on oikeus saada tukiopetusta, jos hän kokee jotkin oppiaineet hankalaksi.

Ojentamis- ja kurinpitotoimenpiteitä opettajalla on oikeus käyttää, jos oppilas häiritsee tuntia ja estää muiden oppilaiden oikeuden opetukseen. Jos oppilas käyttäytyy uhkaavasti tai väkivaltaisesti muita oppilaita tai opetushenkilökuntaa kohtaan, on oppilaan ojentaminen sallittua. Ojentamistoimenpiteet ovat merkitykseltään lievempiä kuin kurinpitotoimenpiteet. Ojentamiseen käytettyjä keinoja ovat esi-

merkiksi jälki-istunto sekä oppilaan poistaminen opetustilasta ja kurinpitotoimenpiteitä, joita käytetään kuitenkin harvoin, ovat esimerkiksi kirjallinen varoitus sekä määräaikainen erottaminen. Kurinpitotoimenpiteitä käytetään harvoin siksi, että ne vaativat paljon kirjallista selvittelyä ja näin ollen vievät paljon aikaa. Perusopetuslain 36 §:n mukaan opettajalla on oikeus käyttää voimaa häiriköivän oppilaan poistamiseen. Voimankäytöllä ja sen liiallisuudella on todella pieni ero, joka aiheuttaa ongelmia kyseisen ojentamiskeinon käyttämisessä. Opettajan tuleekin arvioida tilanne ja voimankäytön tarve sekä ottaa huomioon häiriköivän oppilaan ikä ja fyysinen koko ennen kuin ryhtyy toimenpiteisiin.

Yleisimmät opettajiin liittyvät tutkintanimikkeet ovat virkavelvollisuuden rikkominen, lievä pahoinpitely ja pahoinpitely. Varsinaiseen poliisitutkintaan tai syyteharkintaan päätyy vain murto-osa opettajiin liittyvistä ilmoituksista ja käräjäoikeudetkin ovat monissa ratkaisuisaan hylänneet syytteet opettajia vastaan. Pahoinpitelysyytteitä nostetaan opettajia vastaan lähinnä sen takia, että opettaja on joutunut poistamaan häiriköivän oppilaan opetustilasta ja opettajan voimankäyttö on saattanut olla kyseenalaista. Muita koulumaailmassa tapahtuvia rikoksia ovat esimerkiksi luvaton käyttö sekä seksuaalirikokset.

Virkarikoksista yleisin tuomio on kymmenestä muutamaa kymmeneen päiväsakkoa. Opettajan virkavelvollisuuden rikkomiset ovat usein tulkittu lieviksi, mutta jos on kyse törkeämmästä laiminlyönnistä, voi siitä seurata varoitus tai pahimmassa tapauksessa irtisanominen. Jos tapahtumien kulku tai syyllisyyskysymykset ovat epäselviä, on silloin syytä turvautua poliisitutkintaan. Vanhempien tai huoltajien vaatiessa vahingonkorvausta esimerkiksi pystyvistä haitasta tai kivusta ja särystä, päävastuu on opetuksen järjestäjällä.

2 KUKA VASTAA OPETUKSESTA?

Tässä luvussa käsittelen opetuksen järjestäjiä ja vastuuhenkilöitä. Perusopetuslaissa 4-8 §:ssä säädetään, kenellä on oikeus ja mahdollisuus järjestää opetusta, joten kuka tahansa ei voi perustaa koulua. Yleensä opetusta järjestävät kunnat, valtio, säätiöt, yhteisöt tai yksityiset tahot. Opetusluvan myöntämisen perusteena tulee olla todellinen tarve eikä opetusta saa siksi järjestää esimerkiksi taloudellisten etujen tavoittelemiseksi. Nykyään on myös yrityksiä, jotka tarjoavat perusopetukseen liittyviä osapalveluja maksua vastaan, esimerkiksi tukiopetusta, oppilaan ohjausta sekä läksyjentekoapua. (Lahtinen 2012, 45 ja 47.)

Sinä vuonna kun lapsi täyttää seitsemän, alkaa hänen oppivelvollisuutensa. Lapsi on täyttänyt oppivelvollisuutensa, jos hän on hankkinut perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja saanut suorituksestaan todistuksen. Oppivelvollisuus päättyy myös silloin, kun sen alkamisesta on kulunut 10 vuotta (L 21.8.1998/628, 25 §). Jos lapsen huoltaja antaa lapselle kotiopetusta, ei hänellä ole oikeutta myöntää lapselle todistusta. Todistuksen voi saada vain perusopetuksen järjestämisluvan omaavalta taholta. (Lahtinen 2012, 47.)

2.1 Kunnan ja valtion vastuu

Lapset suorittavat oppivelvollisuutensa yleensä kunnan kouluissa tai yksityisissä kouluissa. Suomessa yksityisiä, perusopetusta antavia kouluja on yhteensä 72 ja niitä ovat muun muassa Steiner-, Freinet- ja Montessorikoulut. Niissä oppivelvollisuutensa suorittaa noin 2 % Suomen lapsista. Näissä yksityiskouluissa opetus-tyyli on erilainen, se korostaa käytännön oppimista ja antaa lapselle tilaa itse oivaltaa asioita. Yksityiskouluja koskevat samat lait ja asetukset kuin kuntiakin. (Lahtinen 2012, 45–46.)

Perusopetus- ja lukiolain mukaan opetuksen järjestämisestä vastaa yleensä kunta (L 21.8.1998/628, 4 §; L 21.8.1998/629, 3 §). Kuntien on huolehdittava siitä, että opetusympäristö on turvallinen ja kaikkia sääntöjä sekä määräyksiä noudatetaan. Etenkin taantuman aikana kunnat pitävät asettamistaan tavoitteista ja päämääristä tiukasti kiinni, joka voi osaltaan johtaa turvallisuuden vaarantumiseen oppilaitok-

sisä. Tämä aiheuttaa paljon ristiriitoja tavoitteiden ja toimintaresurssien välillä. (Poutala 2010, 19–31.)

Valtio, rekisteröity säätiö tai yhteisö voi perustaa koulun luvan kanssa. Valtiolla on mahdollisuus saada opetuslupa opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Yleensä valtion kouluja ovat erityisopetusta vaativat, esimerkiksi kuulovammaisten koulut. Säätiöt ja yhteisöt voivat hakea opetuslupaa valtioneuvostolta. (Lahtinen 2012, 45–46.)

2.2 Rehtorin ja opettajan vastuu

Vaikka päävastuu opetuksen järjestämisestä on kunnalla, on vastuuta ja valtaa siirretty yhä enemmän koululaitoksien johtajille eli rehtoreille. Kunta kuitenkin huolehtii aina opetuksen taloudellisesta ja toiminnallisesta puolesta. Näissä asioissa valtio tukee kuntia rahallisesti. Jos laiminlyöntejä tapahtuu liittyen opetukseen tai kouluympäristön turvallisuuteen, vastuu ei lankeakaan opetuksen viralliselle järjestäjälle eli kunnalle tai valtiolle, vaan vastuuseen joutuu joko rehtori tai opettaja. Esimerkkitapaus rehtorin ja opettajan vastuusta löytyy luvusta 7.1. (Poutala 2010, 19–31.)

Opettajia ja rehtoreita pidetään sellaisina ryhminä, jotka huolehtivat oppilaiden turvallisuudesta ja joilla on johtava asema oppilaisiin nähden. Laiminlyönti tai virkavelvollisuuksien rikkominen on yleisesti ottaen aina yksi syytteen ja tuomion rikosnimike silloin, kun on kyse rikosprosessista, joka koskee opettajaa tai rehtoria. (Poutala 2010, 32–37.)

3 OPETTAJAN OIKEUDET JA VASTUU

Tässä luvussa käsittelen opettajan oikeuksia ja velvollisuuksia sekä perehdyin yleisiin koulussa käytettäviin ojentamis- ja kurinpitokeinoihin. Havainnollistamiin olen käyttänyt Matti Rimpelän, Sari Fröjdin sekä Heidi Peltosen Opetushallitukselle tekemää tutkimusta Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009 ojentamis- ja kurinpitotoimenpiteiden käytön yleisyyden osalta. Tutkimuksessa käsitellään lukuvuotta 2008–2009 ja käytän kyseistä tutkimusta, koska uudempaa ei ole vielä saatavilla.

3.1 Opettajan oikeudet ja vastuu luokassa

Opettajalla on huomattavasti enemmän velvollisuuksia ja vastuuta kuin oikeuksia. Yleisin oikeus, joka opettajalta löytyy, on oikeus ojentamis- ja kurinpitotoimenpiteisiin. Opettajan vastuulla on esimerkiksi työrauhan säilyminen opetustilassa, laadukkaan opetuksen antaminen sekä tarvittavien ohjeiden ja opastuksien antaminen niitä vaativissa tilanteissa. Opettajan oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät pääosin lakipykälien mukaan, joten on tärkeää, että jokainen opettaja tai opettajaksi valmistuva on tutustunut voimassa olevaan lainsäädäntöön (Opetusalan Ammattijärjestö 2012, 23).

Lakien ja asetusten lisäksi opettajan on noudatettava esimerkiksi opetussuunnitelmaa, työjärjestystä sekä esimiesten ohjeita ja määräyksiä. Tärkeintä kaikkien ohjeiden ja sääntöjen noudattamisessa on tieto siitä, milloin opetustoiminta tapahtuu koulun vastuun alla ja milloin sen ulkopuolella. Koulun toimintaa eivät esimerkiksi ole hammashoitolakäynnit tai viikonlopun vietto yhdessä. Tällaisissa tilanteissa koulu ei ole oppilaasta vastuussa. (Opetusalan Ammattijärjestö 2012, 23.)

Opettajalla on mahdollisuus jakaa tehtäviään tiettyjen rajojen puitteissa, mutta vastuutaan hän ei voi siirtää tai jakaa. Jos opetuksessa on mukana esimerkiksi avustavaa henkilökuntaa, kokonaisvastuu säilyy opettajalla. Opettajan täytyy opetuksessaan ja antamissaan ohjeissa ottaa huomioon lapsen ikä eikä luottaa oppilaan harkintakykyyn. Oppimisympäristössä, jossa on turvallisuusriskejä esimer-

kiksi teknisen työn tunnit, opettajan tulee valvoa oppilaita ja antaa tarpeeksi selvät ja tarkat ohjeet, kuinka opetustilassa tulee käyttäytyä. (Opetusalan Ammattijärjestö 2012, 23–24.)

3.2 Opettajan oikeudet ja vastuu luokan sekä koulun ulkopuolella

Lähtökohta on se, että koulu käsittää itse rakennuksen sekä sen piha-alueen. Kameravalvontaa on lisätty viimeaikaisten kouluammuskeluiden johdosta ja sen tarkoituksena on estää sekä selvittää muun muassa kiusaamistilanteita ja varkauksia. Ongelma syntyy kameravalvonnan lisäämisen ja yksityisyyden suojan välille, missä määrin kuvaus on tarpeellista? Nykyään myös koulun toiminta on lisääntynyt koulurakennuksen ja piha-alueen ulkopuolella, jolloin herää kysymyksiä siitä, miten valvonta hoidetaan. Koululla ja opettajalla on vastuu oppilaiden turvallisuudesta koulurakennuksen ja piha-alueen ulkopuolella silloin, kun opetus tai muu kouluun liittyvä toiminta tapahtuu koulun ulkopuolella. (Poutala 2010, 76–79.)

Suurin epäselvyys koulun vastuusta liittyy koulumatkoihin. Koulu on vastuussa oppilaista esimerkiksi leirikouluissa ja yhteisistä matkoista sekä retkistä, mutta muuten oppilaan koulumatkat eivät kuulu kouluun valvontavastuuseen. Jos koulumatkalla sattuu tapaturma, perusopetuslain 34 §:n mukaan oppilas on oikeutettu tapaturman maksuttomaan hoitoon. (Poutala 2010, 203.)

3.3 Opettajan ja koulun rangaistuskeinot

Yleisimmät oppilaan ojentamiskeinot ovat jälki-istunto, luokasta poistaminen tai laiskanläksyt. Esimerkki epäsovivasta rankaisemisesta on siivousurakka, jos oppilaat ovat roskanneet kouluympäristöä. Oppilailta ei myöskään saa eväitä pääsyä esimerkiksi luokkaretkelle huonon käytöksen vuoksi, ellei oppilas itse ilmoita kieltäytyvänsä noudattamasta turvallisuuteen liittyviä järjestyssääntöjä. Tällöin opettajalla on oikeus olla päästämättä oppilasta luokkaretkelle turvallisuusuhan poistamisen perusteella. (Poutala 2010, 45.)

On ehdottoman tarkkaan erotettava turvaamistoimenpiteen ja ojentamis- tai kurinpitokeinon merkitykset toisistaan. Unohtuneiden kotitehtävien tekoa koulun jälkeen ei voida pitää ojentamis- tai kurinpitokeinona ja toisaalta oppilaan kieltämi-

nen osallistumasta enintään loppupäivän opetukseen on enneminkin turvaamistoimenpide kuin rangaistus. Käsitteiden välillä on pieni ero, mutta sitäkin merkittävämpi. (Lahtinen 2012, 264.)

Ainoastaan lakiin kirjoitetut ojentamis- ja kurinpitokeinot ovat sallittuja perusopetuksessa. Oppilaan velvollisuus on suorittaa hänelle annetut rangaistukset, mutta jos oppilas laiminlyö tätä kyseistä velvollisuuttaan, on lainsäädännön mukaan hänelle annettava uusi ja ankarampi rangaistus tottelemattomuudesta, esimerkiksi kirjallinen varoitus. Perusopetuslain vastaisia keinoja, kuten olla antamatta todistusta, ei saa käyttää. (Lahtinen 2012, 268–270.)

On syytä ottaa myös huomioon, että ojentamis- ja kurinpitotilanteissa ei päde ainoastaan perusopetuslakiin kirjoitetut, sallitut menetelmät, vaan myös kasvatuksellisella puolella on osansa kurinpidollisia menetelmiä käytettäessä. Koululla on velvollisuus tukea oppilaiden kasvua yhdessä kodin kanssa, sekä antaa tietoja ja taitoja elämää varten. Eettisiä ongelmia, oikean ja väärän opettamista sekä käytöstapoja voidaan käydä läpi opettajan ja oppilaan välisissä keskusteluissa ja puhutteiluissa. (Lahtinen 2012, 270–271.)

Ennen kuin mahdollisiin kurinpito- tai ojennustoimiin ryhdytään, on kuultava asianomaista oppilasta ja mahdollisesti muita tapahtumapaikalla olijoita. Mitään ratkaisuja ei voi tehdä ennen kuin päätöksen tekevä viranomainen on hallintolain säatelemällä tavalla täyttänyt selvittämisvelvollisuutensa (L 6.6.2003/434, 34–37 §). Päättäjien on aina pystyttävä perustelemaan ratkaisunsa ja niiden tulee olla linjassa koulun omien käytäntöjen kanssa. Kun oppilaalle annetaan rangaistuksia esimerkiksi huonosta käytöksestä, annetut rangaistukset muodostavat koululle käytäntöjä, jotka ohjaavat rangaistuksen antajia toimimaan vastaavissa tilanteissa samalla tavalla kuin aiemmin on toimitettu. (Lahtinen 2012, 272.)

3.3.1 Tekemättömät läksyt

Läksyjen teko on peruskoululaisille tietyssä opiskelun vaiheessa ehkä elämän vastemielisin tehtävä. Läksyjen tekeminen on kuitenkin oppilaan kehityksen ja oppimisen kannalta erittäin tärkeää. Huoltajan tulee valvoa, että läksyt tehdään ja että

lapsella on mahdollisuus rauhalliseen läksyjentekopaikkaan. Lapsen edun mukaisista on, että huoltaja on kiinnostunut lapsen tekemisistä ja auttaa sekä innostaa läksyjen tekoon. Tämä helpottaa myös opettajan työtä koulussa. (Lahtinen 2012, 272.)

Lain mukaan tekemättä jätetyt kotitehtävät jäädään tekemään koulupäivän päätteeksi (L 21.8.1998/628, 36 §). Kouluilla saattaa olla myös omia käytäntöjä, sillä löytyy opiskelijoita, jotka ovat riippuvaisia koulukuljetuksista. Huoltajien tulee olla tietoisia koulun käytännöistä tällaisissa tilanteissa. Ongelmia saattaa syntyä silloin, jos oppilas on yrittänyt tehdä kotitehtäviä, mutta osaamattomuudesta johtuen ne ovat jääneet tekemättä. Tällöin huoltajan on syytä ilmoittaa opettajalle esimerkiksi viestillä, että kotitehtäviä on yritetty tehdä eikä kyse ole unohtamisesta tai laiminlyönnistä. Vastuu läksyjenteon seurannasta on jaettu opettajan ja huoltajien kesken. (Lahtinen 2012, 273–274)

3.3.2 Oppilaan poistaminen opetustilasta tai poistumisen estäminen

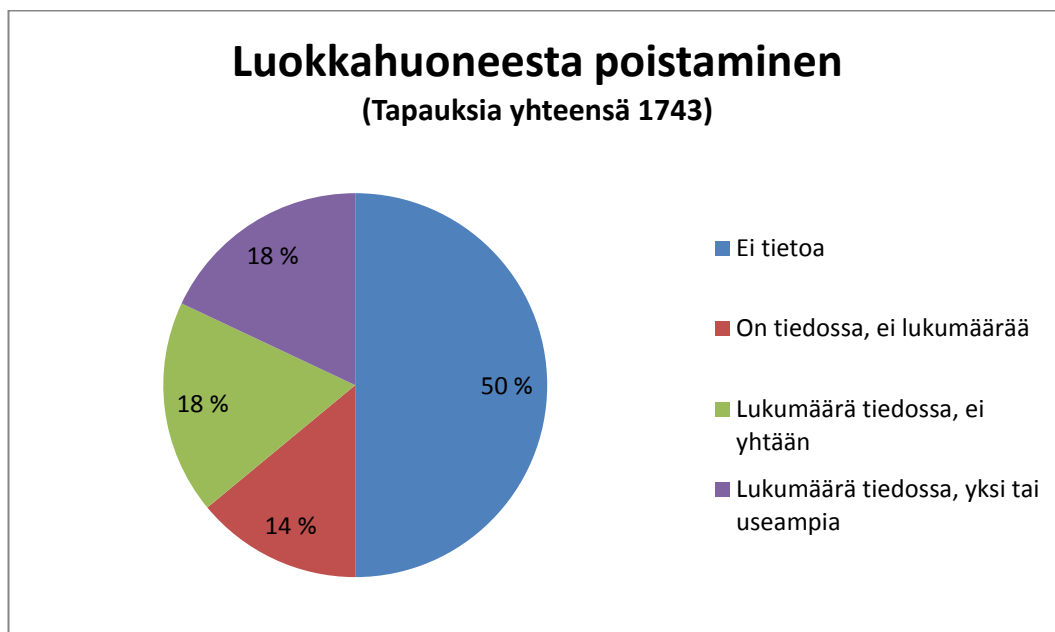
Opettajalla on perusopetuslain mukaan mahdollisuus poistaa häiriköivä oppilas oppitunnilta (L 21.8.1998/628, 36 §). Tällä toimenpiteellä suojataan jokaisen oikeutta opetukseen ja näin ollen yksittäisen häiriköijän ei sallita vaarantavan muiden opetusta. Opettajalla ja rehtorilla on oikeus poistaa häiriköivä oppilas koulun järjestämästä tilaisuudesta, jos tarve vaatii. Ennen oppilaan poistamista on kuitenkin syytä antaa suullinen varoitus ja selittää oppilaalle mahdolliset seuraukset, jos oppilaan käytös ei muutu. Jos oppilas joudutaan poistamaan, on siitä ilmoitettava huoltajalle esimerkiksi koulupäivän päätteeksi. Oppitunnilta tai muusta tilaisuudesta poistetun oppilaan on oltava valvonnan alaisena joko esimerkiksi toisen opettajan tai rehtorin kanssa. (Lahtinen 2012, 276–277.)

Jos oppilas ei tottele poistumismääräystä ja esittää vastarintaa, rehtorilla tai opettajalla on oikeus poistaa hänet käyttämällä tilanteen vaatimia, välttämättömiä voimakeinoja (L 21.8.1998/628, 36b §). Tilanteessa tulee ottaa huomioon esimerkiksi oppilaan ikä ja tilanteen kokonaisarviointi. Jos voimakeinoja on käytetty, rehtorin tai opettajan on annettava tästä kirjallinen selvitys. Hankalaa tästä tekee aikuisen ja lapsen voimankäytön eroavaisuudet, jolloin aikuinen voi vahingossa ja

tarkoituksetta käyttää liikaa voimaa tilanteeseen nähden. Ennen kuin voimakeinoja ruvetaan käyttämään, kaikkia muita keinoja tulee olla kokeiltu. Koulun käytännöt ja linjaukset helpottavat opettajia toimimaan nopeasti haastavissa tilanteissa. Jos käytännöt ovat huoltajien tiedossa, he eivät välttämättä koe lapseensa kohdistuvaa kurinpitoa henkilökohtaisena, vaan käytäntö osoittaa toimenpiteitä käytettävän muihinkin oppilaisiin vastaavissa tilanteissa. Voimakeinoja käytettäessä on kaikkien edun mukaista huolehtia siitä, että paikalla olisi muita opettajia ja oppilaita, jotta tarvittaessa silminnäkijöitä löytyy. Tällöin konfliktit vanhempien kanssa ovat helpommin vältettävissä. (Lahtinen 2012, 277–280.)

Perusopetuslaissa ei säädetä, voiko opettaja tai rehtori estää oppilasta poistumasta tunnilta tai koulun alueelta. Poikkeuksena ovat tietysti uhkaavat ja vaaralliset tilanteet, joissa oppilas voi olla vaaraksi itselleen tai muille. Jos oppilas poistuu, on koulun ilmoitettava viipymättä huoltajalle. Usein voimakeinojen käyttäminen oppilaan poistuessa luvatta on pienempi paha, oppilaan turvallisuus huomioon ottaen, kuin tietämättömyys oppilaan sijainnista luvattoman poistumisen jälkeen. Myös vanhempien tulee kantaa vastuuta ja huolehtia velvollisuuksistaan, kun ovat saaneet tiedon luvattomasta poistumisesta. Lapsen kanssa olisi syytä keskustella, miksi näin tapahtui ja antaa mahdollisesti jonkinlainen rangaistus, esimerkiksi arestia. (Lahtinen 2012, 281–282.)

Luokkahuoneesta poistaminen oli yleisempää suuremmissa kouluissa sekä yläkouluissa. Noin kolmasosa lukumäärän tienneistä kouluista ilmoitti käyttäneensä luokkahuoneesta poistamista ojentamiskeinona (Kuvio 1). (Rimpelä, Fröjd & Peltonen 2010, 212.)

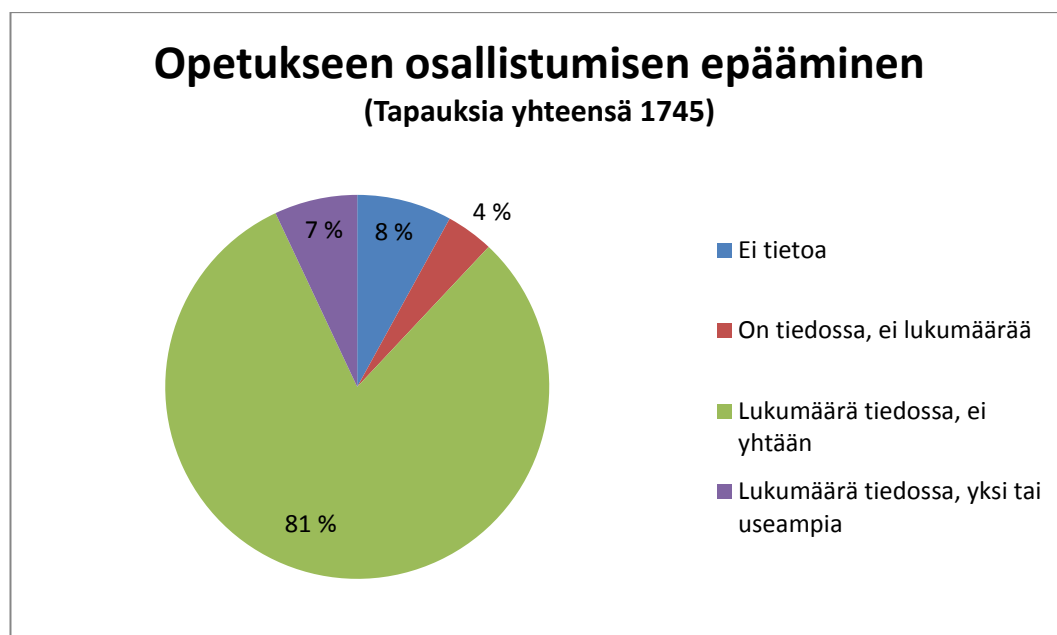
Kuvio 1. Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, luokkahuoneesta poistaminen (Rimpelä ym. 2010, 213).

Voimankäytöstä olisi hyvä järjestää henkilökunnalle säännöllisin väliajoin koulutusta ja ehkä ottaa myös vanhemmat mukaan, jotta kaikilla osapuolilla on tietoa siitä, kuinka tilanteissa, joissa voimankäyttö on tarpeen, toimitaan. Jokainen tilanne on kuitenkin aina erilainen ja vaatii yksilöllistä selvittelyä. Asioiden selvittelyä helpottaa koulun ja kodin välinen toimiva yhteistyö sekä luottamus opettajien ja rehtorin toimintaan. (Lahtinen 2012, 282–284.)

Vain poikkeuksellisissa tilanteissa rehtorilla on päätäntävalta oppilaan opiskeluaikeuden epäämisestä loppupäivän ajaksi. Oppilaalla on oikeus tulla kuulluksi tällaisissa tilanteissa, joissa hän on vaarantanut opetushenkilökunnan tai muiden oppilaiden turvallisuuden, tai jos hän on kohtuuttomasti häirinnyt opetusta. Oppilasta ei tällöinkään saa jättää ilman valvontaa, vaan vanhempien on tultava hakemaan oppilas pois. Jos tämä ei ole mahdollista, on oppilaalle järjestettävä jokin muu oppilashuolto, esimerkiksi siirto lastensuojelulaitokseen odottamaan vanhempiaan. Tarpeen vaatiessa koulun on ilmoitettava tapahtuneesta kunnan sosiaalihuoltoon. (Lahtinen 2012, 291–292.)

Oppilashuollolla tarkoitetaan perusopetuslain mukaan ”oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa”. Tällaista toimintaa ovat esimerkiksi kouluterveydenhuolto ja koulunkäynnin tukeminen. Oppilashuoltotyötä tehdään yhdessä oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan sekä oppilaan itsensä kanssa. (L 21.8.1998/628, 31a §)

Opetukseen osallistumisen epääminen on ojennuskeinoista uusin ja ehkä myös siksi harvimminkin käytetty, 81 % vastanneista kouluista ilmoitti, ettei ole käyttänyt kyseistä toimenpidettä (Kuvio 2). Ylemmillä vuosiluokilla sekä suuremmissa kouluissa tätä keinoa oli kuitenkin käytetty yleisemmin kuin muissa kouluissa tai vuosiluokilla. (Rimpelä ym. 2010, 212.)

Kuvio 2. Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, opetukseen osallistumisen epääminen (Rimpelä ym. 2010, 213).

3.3.3 Jälki-istunto

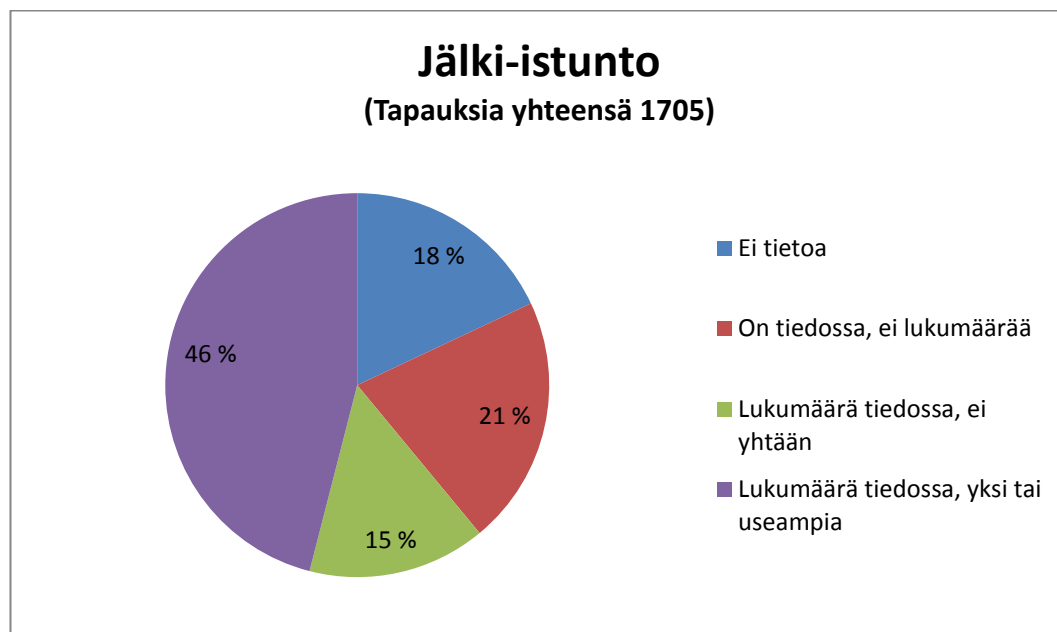
Perusopetuslaki säättää, että esimerkiksi opetusta häiritsevä tai koulun sääntöjä rikkova oppilas voidaan määrätä enintään kahdeksi tunniksi jälki-istuntoon (L

21.8.1998/628, 36 §). Toimenpiteestä päättää opettaja, ja lainsäädännön mukaan rangaistusta on pidettävä ankarampana kuin tunnilta poistamista. Koulun säännöissä olisi hyvä mainita, millaisista teoista voi saada jälki-istuntoa. Oppilaalle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi ennen rangaistuksen antamista ja huoltajalle on ilmoitettava asiasta. Jälki-istunto tulee kirjata hallintolain säätelien ohjeiden mukaan. Kirjaaminen helpottaa linjausten ja koulun sääntöjen tekoa sekä tarkastelemista. (Lahtinen 2012, 285–287.)

Vaikka laissa ei erikseen mainita, milloin jälki-istunto tulisi suorittaa, on opettajan syytä käyttää maalaisjärkeä. Oppilaalta ei saa evätä pääsyä esimerkiksi koulun yhteisiin juhlatilaisuuksiin suorittamattomien jälki-istuntojen takia. Jälki-istuntojen suorittamisessa voi käyttää samaa periaatetta kuin tekemättömien läksyjen kohdalla, jälki-istunto suoritetaan ennen koulun alkamista tai koulupäivän päätteeksi. Jälleen kerran kodin ja vanhempien tuki kurinpidossa korostuu, jotta oppilaalta voidaan vaatia hyvää käytöstä sekä annettujen rangaistusten suorittamista. (Lahtinen 2012, 290.)

Jälki-istunto on yleisin oppilaan ojentamiskeino. Vain 15 % vastanneista kouluista ei ollut käyttänyt jälki-istuntoa (Kuvio 3). Rimpelän, Fröjdin ja Peltosen tutkimuksen mukaan jälki-istunnot olivat harvinaisempia pienissä syrjäseutujen kouluissa ja yläkouluissa yleisemmin kuin alakouluissa. (Rimpelä ym. 2010, 212 ja 213.)

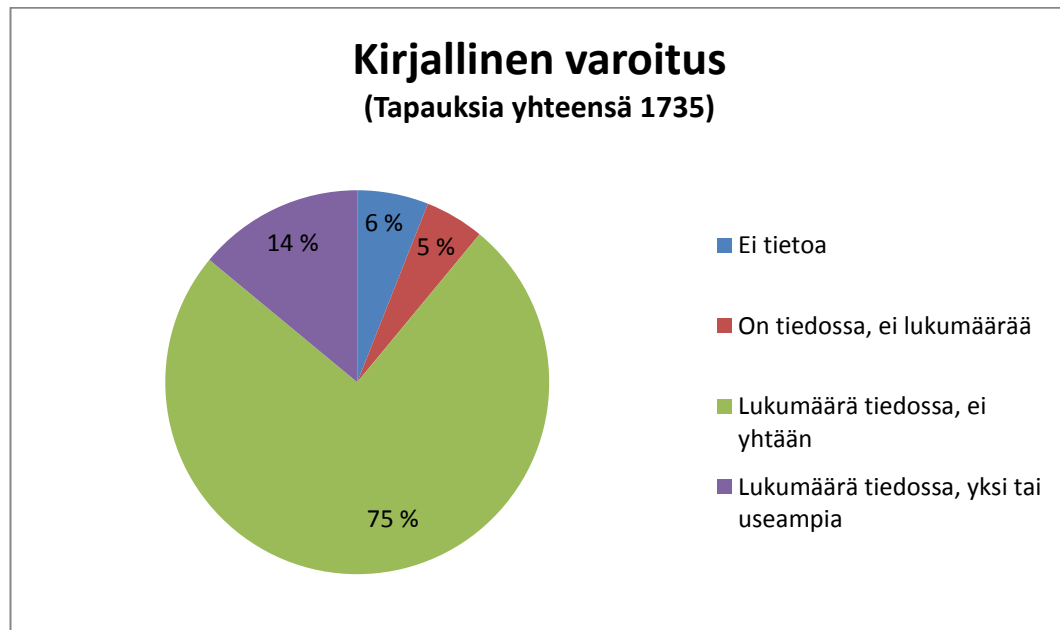

Kuvio 3. Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, jälki-istunto (Rimpelä ym. 2010, 213).

3.3.4 Muita mahdollisia toimenpiteitä

Muita toimenpiteitä ovat kirjallinen varoitus ja oppilaan määräaikainen erottaminen. Nämä ovat määritelty ankarimmiksi rangaistuksiksi ja ovatkin laadultaan kurinpitörangaistuksia. Kirjallinen varoitus voidaan antaa jälki-istunnon sijasta. Oppilaalle ja huoltajalle on tehtävä selväksi niiden tilanteiden ero, joissa määrätään jälki-istuntoa tai annetaan kirjallinen varoitus. Yleensä koulun järjestyssäännöissä nämä tilanteet ovat mainittuna. Sekä oppilaalle että huoltajalle on järjestettävä tilaisuus tulla kuulluksi ennen varoituksen antamista, hallintolain säätelemällä tavalla. Opetuksen järjestäjällä, eli kunnalla on valta päättää siitä, kuka on oikeutettu antamaan kirjallisen varoituksen ja milloin varoitus voidaan antaa. (Lahtinen 2012, 294.)

Kirjallinen varoitus on yksi kurinpitotoimenpiteistä ja siksi ehkä harvemmin käytetty. Tämän myös tehty tutkimus osoittaa, sillä vain 19 % vastanneista oli antanut oppilaalle kirjallisen varoituksen (Kuvio 4). Kirjalliset varoitukset olivat yleisempiä suurissa kaupunkikouluissa. (Rimpelä ym. 2010, 213.)

Kuvio 4. Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, kirjallinen varoitus (Rimpelä ym. 2010, 213).

Esimerkkitapaus, Helsingin Hallinto-oikeus 8.7.2011 11/0784/2

Kaksi yläasteen oppilasta A ja B kiistelivät keskenään koulun alueella ja toinen sai veitsestä viiltohaavan käteensä. Tilanteessa oli läsnä myös kolmas oppilas C. Oppilas B ja C selvittelivät tilannetta rehtorin luona tapahtuman jälkeen. Opettaja, joka oli mennyt tapahtuman väliin, oli pyytänyt myös oppilasta A rehtorin luo selvittämään asiaa, mutta A ei suostunut. Tämän perusteella rehtori antoi oppilaalle A kirjallisen varoituksen.

Hallinto-oikeudelle antamassaan lausunnossa rehtori oli omien sanojensa mukaan sopinut A:n huoltajan kanssa, että A saapuu rehtorin kuultavaksi, mutta A ei noudattanut kehotusta. Selvitystä ei ollut siitä, että oliko A:ta yritetty myöhemmin kuulla asiasta. Hallinto-oikeus katsoi, ettei perusopetuslain 36a §:ssä tarkoitettu

kuuleminen ennen kirjallisen varoituksen antamista ollut tapahtunut.

Rehtori oli kuullut A:n huoltajaa kaksi kertaa. Valituksessa mainittiin, että huoltaja ei ollut saanut mitään kirjallisia kertomuksia tapahtumista. Rehtorin mukaan hän ei ollut väittänytkaan, että asiakirjoja olisi toimitettu huoltajalle. Hallinto-oikeus katsoi, ettei A:n huoltajaa ollut kuultu hallintolain 34 §:n mukaisella tavalla.

Rehtorin päätös kirjallisesta varoituksesta kumottiin. (Finlex 2013.)

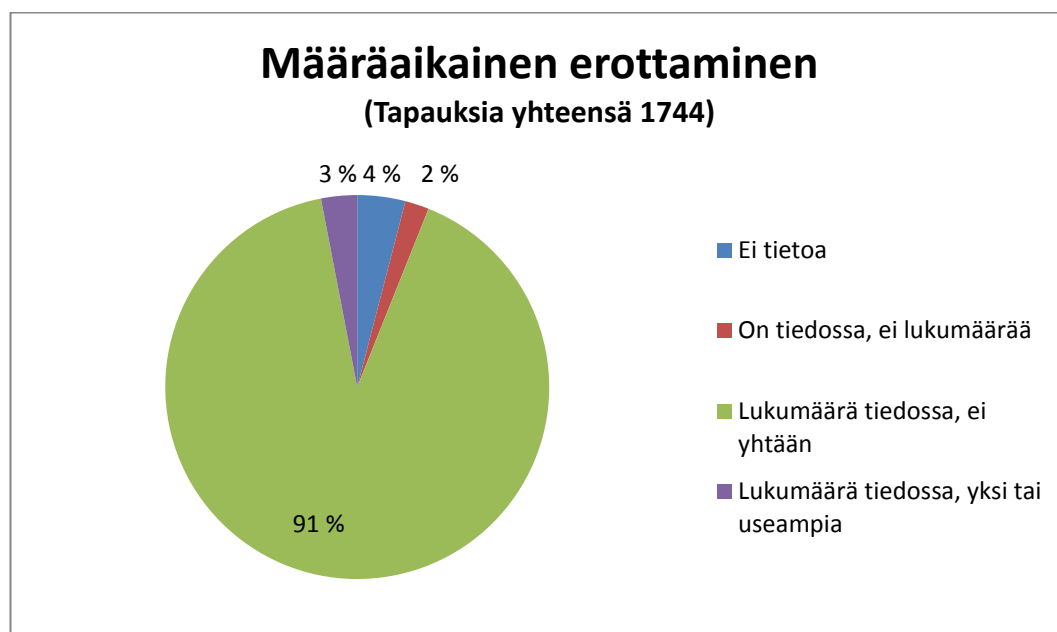
Jos oppilaalle on annettu jo jälki-istuntoa tai kirjallinen varoitus, viimeisenä keinona on erottaa oppilas määräaikaisesti, enintään kolmeksi kuukaudeksi. Määräaikainen erottaminen on prosessina hidas ja harvoin käytetty toimenpide, vaikka opetushenkilökunnan mukaan tarve olisi suurempi. Yleensä huoltajien kanssa pyritään löytämään jokin muu ratkaisu erottamisen sijaan. Erottamista käytetään silloin, jos oppilaan käytös jatkuu huonona jälki-istunnosta tai kirjallisesta varoituksesta huolimatta. (Lahtinen 2012, 295.)

Määräaikainen erottaminen tapahtuu aina kirjallisesti. Silloin on yksilöitävä oppilaan teot tai laiminlyönnit sekä hankittava muu tarpeellinen aineisto erottamisen perusteeksi. Oppilaalle ja huoltajalle on järjestettävä tilaisuus tulla kuulluksi ja erottamisesta on aina annettava kirjallinen päätös. Tähän päätökseen huoltajalla on mahdollisuus hakea muutosta 14 päivän sisällä hallinto-oikeudesta, mutta hallinto-oikeuden päätökseen ei voi enää hakea muutosta. (Lahtinen 2012, 296.)

Erottamisen ongelmana on kuitenkin se, että opetuksen järjestäjällä on velvollisuus järjestää erotetulle oppilaalle opetusta. Oppilas ei saa jäädä jälkeen muista oppilaista. Oppilaalle annettuja tehtäviä on kontrolloitava ja tarkastettava, jotta voidaan huolehtia siitä, että oppilas pysyy mukana opetustahdissa. Oppilaalla on velvollisuus ilmestyä ilmoitettuun paikkaan opiskelemaan, jos opetus on päätetty järjestää siten. (Lahtinen 2012, 296.)

Erottaminen saa lainvoiman silloin, kun muutoksenhaku-aika on kulunut umpeen. Poikkeuksena erottaminen voidaan panna täytäntöön heti, jos oppilas on käyttäytynyt niin väkivaltaisesti, että muiden oppilaiden tai opetushenkilökunnan turvallisuus on kärsinyt tai vaarantunut vakavasti ja on olemassa uhka käytöksen jatkumisesta tai jopa pahenemisesta. (Lahtinen 2012, 296–297.)

Määräaikainen erottaminen on kurinpitotoimenpiteistä raskain ja sitä oli käytetty viidessä prosentissa kouluista (Kuvio 5). Myös erottaminen oli yleisempää yläkouluissa sekä oppilasmäärältään suurissa kouluissa. (Rimpelä ym. 2010, 213.)

Kuvio 5. Rangaistuskeinojen käyttäminen vuosina 2008–2009, määräaikainen erottaminen (Rimpelä ym. 2010, 213).

Jos oppilaalla on hallussa esimerkiksi tupakkaa, vaaralliseksi luokiteltu teräsase tai oppilas käyttää tunnilla esimerkiksi puhelinta luvatta, voi opettaja pyytää oppilasta vapaaehtoisesti luovuttamaan esineet opettajalle. Jos tämä ei onnistu, opettaja voi soittaa huoltajalle, joka päättää oppilaan puolesta tavaroiden luovuttamisesta. Jos esine aiheuttaa vaaraa muille oppilaille tai opetushenkilökunnalle, opettaja

voi soittaa poliisille, jolla on lupa suorittaa henkilötarkastus, johon opettajalla ei ole oikeutta. (Lahtinen 2012, 298–299.)

4 OPPILAAN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET

Edellisessä luvussa käsittelin opettajan oikeuksia sekä vastuuta ja tässä kappaleessa olisi vastaavasti tarkoitus keskittyä oppilaan oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Lähtökohtaisesti Suomessa vakituisesti asuvia lapsia koskee oppivelvollisuus, joka tarkoittaa velvollisuutta ottaa osaa opetukseen omasta halusta tai mahdollisista ongelmista huolimatta. Oppilaiden on noudatettava koulun järjestyssääntöjä, joihin kuuluu muun muassa käyttäytyminen asiallisesti (Poutala 2010, 44). On kuitenkin otettava huomioon, että kaikki lapset ovat erilaisia, joten myös heihin kohdistuvat odotukset ja muut toimet täytyy sopeuttaa yksilöllisesti. Näin ollen lasta tulee kohdella hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen odotetaan olevan kiinnostunut koulunkäynnistä ja käyttäytyvän asianmukaisesti, mutta on tärkeää, että lapsi saa olla lapsi ja että murrosikäisen ongelmat ja elämänvaiheet saavat näkyä koulussakin. (Hakalehto-Wainio 2012, 90 ja 92.)

Perusopetuslain 35.1 §:n mukaan on oppilaan velvollisuus osallistua opetukseen, ellei hänelle ole erityisestä syystä myönnetty vapautusta. Oppilaan on tehtävä hänelle annetut tehtävät tunnollisesti ja noudattaa opettajien ohjeita. Vaikka lapsella on oppivelvollisuus, jota hänen tulee noudattaa, ei tämän laiminlyömisestä seuraa hänelle opiskeluoikeutensa menetyksiä. Lapsella on aina oikeus opetukseen ja se, miten lapsi täyttää velvollisuutensa ei ole suoraan riippuvainen hänen oikeuksistaan. (Hakalehto-Wainio 2012, 90–91.)

Oppilaan velvollisuus on ilmestyä lukujärjestyksen mukaan siihen kouluun, johon hän on ilmoittautunut oppilaaksi. Oppilas voi olla pois koulusta, jos hän on kipeä tai poissaoloa on erikseen anottu huoltajan toimesta esimerkiksi yhteistä lomatukaa varten. Rehtorilla on suhteellisen laaja päätäntävalta liittyen oppilaan poissaolojen myöntämiseen ja silloin onkin otettava huomioon oppilaan oppiminen ja hyvinvointi. Jokainen poissaoloanomus käsitellään yksilöllisesti, jolloin kyse ei ole ainoastaan tietyille oppilaille myönnettävästä oikeudesta. (Hakalehto-Wainio 2012, 94–95.)

Oppilaalta odotetaan tietynlaista käytöstä koulumaailmassa, mutta sitä ei ole laissa tarkemmin määritelty. Yleensä opetussuunnitelmassa on mainittuna linjaukset se-

kä tavoitteet kohdistuen oppilaan käyttäytymiseen ja niiden tulee olla perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavia. Tämän perusteella sekä koulu että oppilas ja huoltajat tietävät millaista käyttäytymistä olisi syytä tavoitella. Käyttäytymistä arvioitaessa on syytä ottaa huomioon oppilaan kehitystaso, ikä sekä mahdolliset muut yksityiskohdat. Koska jokaisella oppilaalla on oikeus rauhalliseen työympäristöön, voidaan katsoa työrauhan häiritsemisen olevan asiatonta käytöstä. (Hakalehto-Wainio 2012, 96–97.)

Velvollisuus annettujen tehtävien tekemisestä ulottuu myös koulupäivän ulkopuolelle. Sitä, onko annetut tehtävät suoritettu tunnollisesti, ei ole erikseen määritelty. Tunnollisuuteen voidaan katsoa kuuluvan huolellisuus, tarvittavien välineiden kantaminen mukana sekä koulun antamista kirjoista ja tarvikkeista huolehtiminen. Opettajan vastuulla on huolehtia oppilaan oppimisesta, mutta on tärkeää muistaa, että oppilaalle jää kotitehtävien jälkeen tarpeeksi vapaa-aikaa. (Hakalehto-Wainio 2012, 99–100.)

5 KOULUN JA KODIN YHTEISTYÖ

Koulun ja kodin yhteistyö on aina ollut ja tulee aina olemaan tärkeä osa lapsen ja nuoren kasvatusta. Perehdyntäkin tässä luvussa koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön ja siihen liittyviin ongelmiin. Yhä useammin vastuu kasvatuksesta siirtyy koululle kotiolojen ollessa epävakaa, esimerkiksi silloin, jos oppilaan vanhemmat ovat käymässä läpi avioeroa ja asumisjärjestelyt ovat epäselvät. (Poutala 2010, 55–56.)

5.1 Kodin ja vanhempien vastuu kasvatuksessa sekä koulunkäynnissä

Perusopetuslain 3 § määrää, että koulun on tehtävä yhteistyötä kodin ja huoltajien kanssa. Huoltajien tulee olla tietoisia esimerkiksi lukujärjestyksistä, koulun säännöistä ja opetussuunnitelmasta. Yhteistyö ei ole mahdollista, jos toinen osapuoli kieltäytyy tekemästä yhteistyötä. Tällöin opetushenkilökunnalle voi muodostua tarve tai velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus laiminlyönnistä. Yhteistyön sujuminen perustuu pääosin molemminpuoliseen luottamukseen ja kunnioitukseen. Sekä kodilla että koululla on vastuu oppilaan opetukseen liittyvistä ongelmista, esimerkiksi oppimisvaikeuksista. (Lahtinen 2012, 336–337.)

Ensisijaisesti huoltajat ovat vastuussa lapsen kasvatuksesta. Koulu on taas vastuussa lapsen opetuksesta ja kasvatuksesta kouluyhteisön jäsenenä. Sekä kodin että koulun tulee huolehtia siitä, että lapsi tietää velvollisuutensa koulussa ja myös noudattaa niitä. Vaikka lapsen mielestä huoltajan ei tulisi kaikkea kouluun liittyviä asioita tietää, kodin kiinnostus lapsen asioista ja erityisesti tuki on tärkeää. (Lahtinen 2012, 328.)

Lapsen tai nuoren ollessa oppivelvollisuusikäinen, on huoltajan huolehdittava siitä, että lapsi tai nuori käy koulussa. Laiminlyönnistä huoltaja voidaan tuomita sakkoon ja ilmoittaa lastensuojeluun. Koulun on tarkoitus tukea lapsen kasvatusta yhdessä huoltajien kanssa ja laatia lapsen tai nuoren kehitystä ja oppimista tukeva opetussuunnitelma. Huoltajia ei voi kuitenkaan pakottaa yhteistyöhön koulun kanssa. (Poutala 2010, 57–73.)

Perusopetuslain mukaan perusopetus on maksutonta eikä oppilasta saa osoittaa maksulliseen opetukseen ilman huoltajan suostumusta (L 21.8.1998/628, 31 §). Yleensä oppilaat antavat palautetta opettajan opetuksesta huoltajalle tai opettajalle itselleen. Tällöin huoltajien on välitettävä palaute opettajalle tai rehtorille. On tärkeää, että huoltaja käy opettajan kanssa läpi omat kasvatusperiaatteen, jonka pohjalta opettajan on mahdollista toimia oppilaan kanssa ongelmatilanteissa. (Lahtinen 2012, 337–338.)

Huoltajan ei tule koskaan antaa suostumusta lapseen liittyviin asioihin ennen kuin on ymmärtänyt, mihin on suostumassa. Tällaisissa tilanteissa huoltajalle on annettava pyydettyä yksilöity selitelmiä, jonka pohjalta huoltajan on mahdollista tehdä tarvittava päätös. Suostumusta ei ole pakko antaa kirjallisena, mutta se on huoltajan näkökulmasta kannattavaa, jotta on mahdollista näyttää toteen, mihin suostumus on annettu. Yleisin suostumus, jonka huoltajat antavat, liittyy koulukuvaukseen. Koulukuvaukseen on oppilaalle vapaaehtoista, mutta huoltajan on annettava lupa, jotta oppilas voi halutessaan osallistua koulukuvaukseen. (Lahtinen 2012, 339 ja 341.)

Opetuksen järjestäjän on seurattava oppilaan poissaoloja ja ilmoitettava niistä huoltajalle. Pääsääntöisesti huoltajan on annettava oppilaalle poissaoloa, jos siihen on pätevä syy. Yleisimpiä syitä lapsen poissaololle ovat sairastuminen, yhteiset lomamatkat sekä lapsen harrastukset. Opetuksen järjestäjällä on oikeus päättää, onko syy lapsen poissaoloon riittävä. Yleensä sekä anomus että päätös poissaolon myöntämisestä annetaan kirjallisena. Opettajalla on oikeus myöntää oppilaalle poissaolo maksimissaan kahdelle päivälle. (Lahtinen 2012, 329–330.)

On tärkeää, että luvattomia poissaoloja seurataan. Jos niitä on paljon, voi opettajalle tai opetuksen järjestäjälle syntyä tarve ilmoittaa asiasta lastensuojeluun. Huoltajalla on oikeus saada apua, jos hän ei itse saa lasta menemään kouluun. Huoltajan velvollisuus on huolehtia, että lapsi menee kouluun ja oppivelvollisuus täyttyy. Laiminlyönnistä huoltaja voidaan määrätä sakkoihin. (Lahtinen 2012, 331.)

5.2 Yleisimmät ongelmat koulun ja kodin välillä

Varmasti suurimmat ongelmat koulun ja kodin välillä liittyvät lapsen kasvatukseen sekä kurinpidollisiin toimenpiteisiin. Koulun ja vanhempien kannattaa sopia yhteisistä pelisäännöistä ja niitä kannattaa ajoin kerrata ja käydä yhdessä läpi, jotta kaikki tietävät, millä periaatteilla missäkin tilanteissa toimitaan. Tällä tavalla on mahdollista välttää suurempia konflikteja, jos lapseen kohdistuu kurinpitoa. Jos yhteistyö ei siltikään toimi, huoltajan kannattaa tehdä itselleen muistiinpanoja, jotta häntä askarruttavia asioita on helpompi selvittää. Huoltajalla on aina oikeus saada perusteluja sille, miksi koulun ajatusmaailma ja tapa toimia tietyissä tilanteissa on erilainen. Avoimuus on suurin valttikortti ja huoltajan kannattaakin ottaa yhteyttä juuri siihen henkilöön, jota asiat tai ongelmat eniten koskevat. Jos ongelmat ovat niin suuria, ettei niitä ole mahdollista selvittää ilman apua, voi koulu-psykologia tai -kuraattoria pyytää mukaan selvittelyihin. (Lahtinen 2012, 349–350.)

Jos keskustelussa esiintyy paljon eriäviä mielipiteitä ja keskustelun sävy muuttuu negatiiviseksi tai uhkaavaksi, on keskustelu silloin syytä lopettaa. Keskustelua on mahdollista jatkaa, kun osapuolet ovat rauhoittuneet ja pystyvät jälleen asianmukaiseen keskusteluun. On tärkeää muistaa, että lapsi on aina etusijalla ja häneen liittyviin ongelmiin tulisi löytää sekä koulua että huoltajia miellyttäviä ratkaisuja. Välillä ongelmat koulun ja kodin välillä ovat niin suuria, että huoltaja toivoo yhteistyön hoitajaksi toista henkilöä. Huoltajalla ei kuitenkaan ole oikeutta saada sellaista, mutta toiveet otetaan huomioon. Opettajalle voidaan järjestää koulutusta kodin ja koulun välisten asioiden hoitamiseen liittyen tai hänen tuekseen voidaan nimittää toinen henkilö. (Lahtinen 2012, 350.)

6 MISTÄ LEVOTTOMUODET KOULUSSA YLEENSÄ JOHTUVAT?

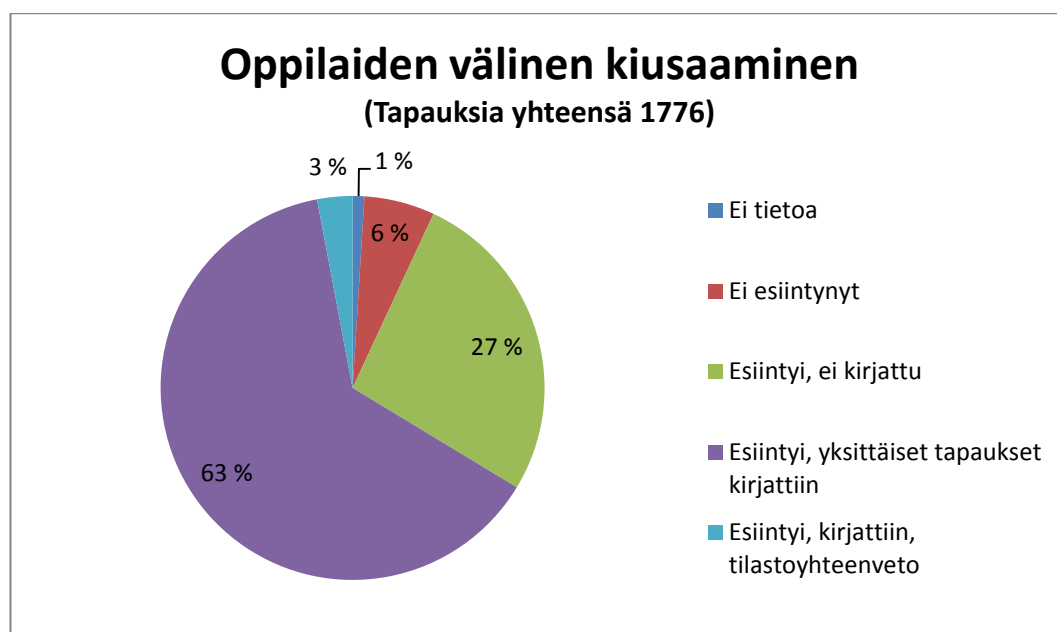
Tässä luvussa tarkoitukseni on käsitellä yleisimpiä koulussa tapahtuvia häiriötapaauksia. Nykyajan oppilaat tietävät liikaa siitä, mitä opettajat saavat ja eivät saa tehdä, jolloin opettajien auktoriteetti väistämättä heikkenee. Tämän seurauksena opettajat eivät saa oppilaitaan kuriin, levottomuudet oppitunneilla lisääntyvät ja opetuksen taso kärsii. Nuoret käyttävät hyväkseen heille tarjottua tietoa. Tämän päivän nuoret ovat syntyneet tietokoneiden ja kehittyneen teknologian luomaan ajatusmalliin. He osaavat jo pienestä pitäen etsiä tietoa Internetistä ja näin ollen he saavat käsiinsä tietoa, jota he uskaltavat surutta käyttää opettajia vastaan. Hyödynnän myös tässä luvussa Matti Rimpelän, Sari Fröjdin sekä Heidi Peltosen Opetushallitukselle tekemää tutkimusta Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009.

6.1 Yleisimmät häiriötapaaukset

Oppitunneilla häiriköinti on valitettavan yleistä, mutta häirintää voi tapahtua muuallakin kuin sisätiloissa oppitunneilla. Muun muassa ilki- ja väkivalta, sekä tavaroiden varastelu ovat yleisimmät oppilaita välitunneilla häiritseviä asioita, vaikkakin harvinaisia. (Rimpelä ym. 2010, 204.)

Jos lapsella on ongelmia tai vaikeuksia koulussa, voivat ne heijastua tulevaisuuteen. Vanhempiin otetaan yhteyttä silloin, jos lapsen koulunkäynnissä on ilmennyt ongelmia esimerkiksi arvosanojen äkillinen laskeminen, kiusaaminen, vuorovaihtukseen liittyvät vaikeudet sekä luvattomat poissaolot. Vaikka yhteydenotot saattavat hämmmentää vanhempia, tulee niihin suhtautua tietyllä vakavuudella, sillä lapsi voi käyttäytyä kotona eri tavalla kuin koulussa. Vaikka vilkkaat ja äänekkäät oppilaat vievät usein opettajan huomion, ”kilttejä oppilaita” ei tule unohtaa. Kiltit ja hyvät oppilaat voivat olla väsyneitä ja syrjäytyneitä, joten hyvä koulumenestys ei aina kulje käsi kädessä lapsen hyvinvoinnin kanssa. Lapsen käytöksen muutokseen syynä voivat olla vanhempien ero, riita kaverin kanssa tai kaveriporukan päihdekokeilut. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2013.)

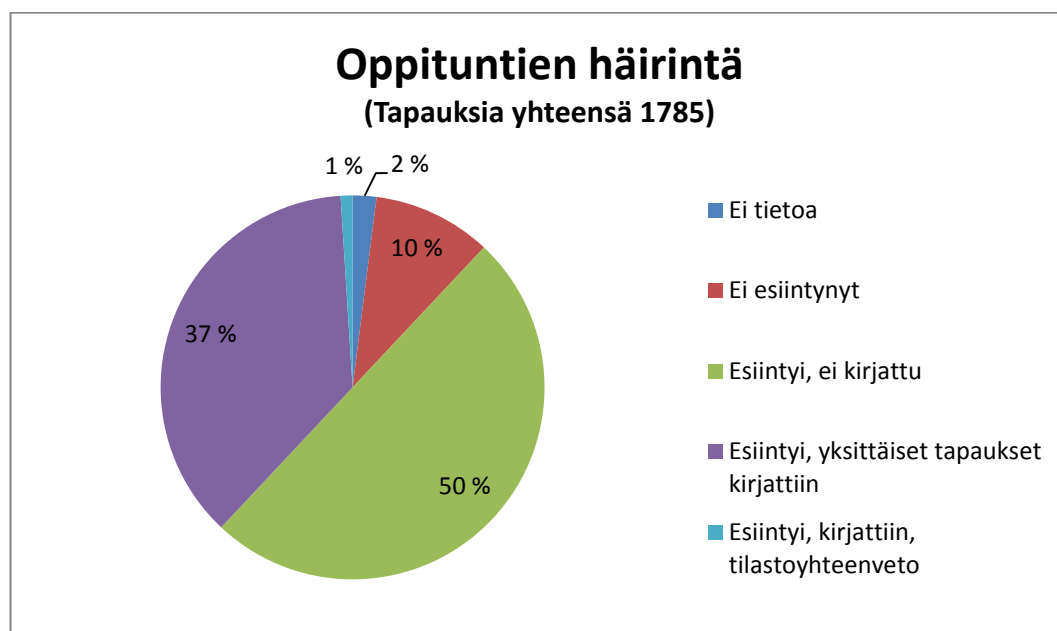
Kiusaaminen on käsitteenä todella laaja, sillä kiusaaminen voi olla henkistä tai fyysistä. Yleisin tilanne on sellainen, jossa yksi tai useampi oppilas toistuvasti joutuu yhden tai useamman, esimerkiksi uhkailun, nimittelyn, väkivallan tai syrjinnän kohteeksi. Rimpelä, Fröjd ja Pelttonen totesivat tutkimuksensa tuloksista kiusaamisen kuuluvan yleisimpiin häiriötilanteisiin koulussa. Kiusaamisen yleisyydestä huolimatta vain 64 % tapauksista kirjattiin (Kuvio 6). (Rimpelä ym. 2010, 206.)

Kuvio 6. Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, oppilaiden välinen kiusaaminen (Rimpelä ym. 2010, 207).

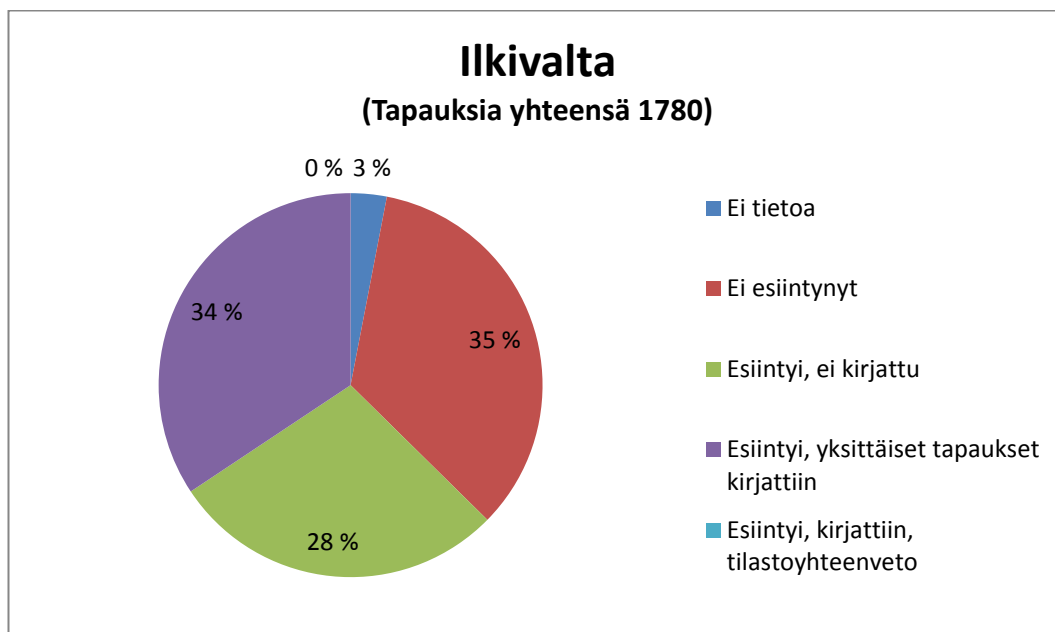
Opetuksen järjestäjä on vastuussa siitä, että opetussuunnitelmaa laadittaessa laaditaan myös suunnitelma esimerkiksi järjestyssäännöt väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi. Terveystarkastusten yhteydessä tulee huomioida, onko oppilas mahdollisesti kokenut tai havainnut kiusaamista tai väkivaltaa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan kiusaaminen on samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa tahallista ja toistuvaa sanallista ja fyysistä negatiivisuutta. Olennaisinta on voimasuhteiden epätasapaino kiusaajan ja kiusatun välillä sekä toimiminen ryhmässä. (Lahtinen 2012, 253–254.)

Oppitunneilla tapahtuu yllättävän paljon häirintää, joka vaikuttaa muiden oppilaiden oppimiseen ja keskittymiseen. Opettajan on huolehdittava siitä, että oppitunneilla säilyy rauha ja häiriötekijät minimoidaan nopeasti sekä tehokkaasti. Esimerkiksi luvaton puhe, äänekäs luokkaan tulo ja annettuihin tehtäviin osallistumattomuus voivat olla oppitunnin häirinnän muotoja. Oppituntien häirintää ei yleisesti ottaen kirjata usein, joka näkyy myös Rimpelän, Fröjdin ja Peltosen tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistuneista kouluista 88 % ilmoitti häirintää tapahtuvan, mutta vain 38 % on kirjannut tapaukset ylös (Kuvio 7). (Rimpelä ym. 2010, 204 ja 206.)

Kuvio 7. Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, oppituntien häirintä (Rimpelä ym. 2010, 207).

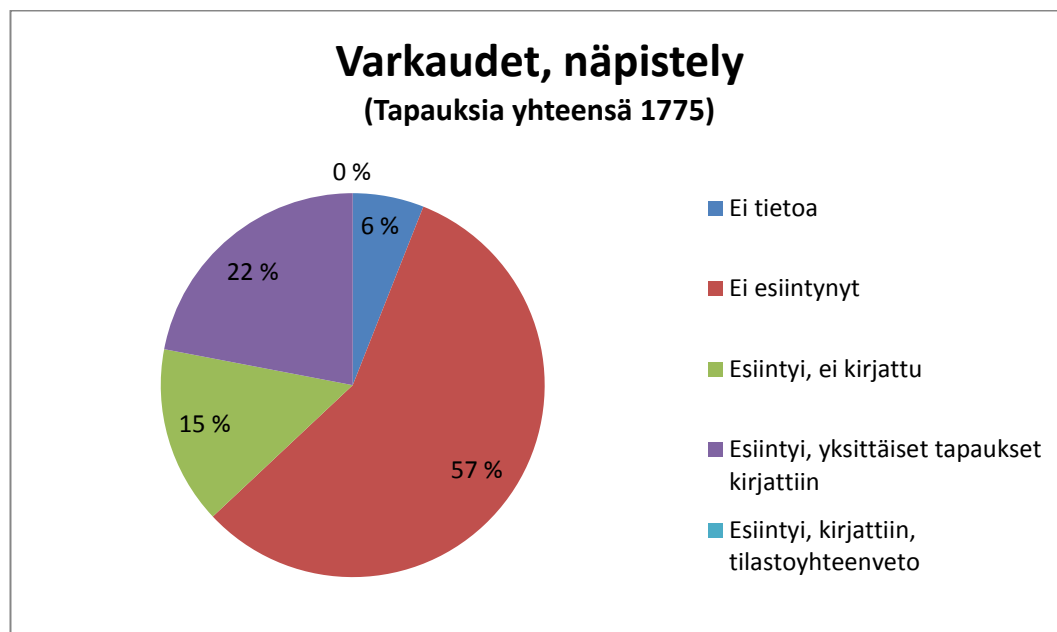
Ilkivalta on koulussa tapahtuvista ongelmatilanteista harvinaisempi. Noin kaksi kolmasosaa vastanneista kouluista ilmoitti, että ilkivaltaa on esiintynyt ja noin puolet siitä on kirjannut tapaukset ylös (Kuvio 8). Ilkivaltaa on esimerkiksi paikkojen sotkeminen ja hajottaminen. (Rimpelä ym. 2010, 206.)

Kuvio 8. Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, ilkivalta (Rimpelä ym. 2010, 207).

Poliisin mukaan ilkivaltaa on esimerkiksi asiaton käyttäytyminen julkisella paikalla tai aiheettoman hätäilmoituksen tekeminen. Koulussa vahingonteon kriteerit täyttävät esimerkiksi toisen oppilaan tai koulun omaisuuden rikkominen, tahallinen hävittäminen tai turmeleminen. Nuoriso viettää usein viikonloppuisin tai arki-iltaisain aikaa koulun alueella, joka saattaa näkyä roskaamisena ja muiden pienten tuhotöiden tekona. (Poliisi 2013.)

Varkaudet ja näpistelyt ovat myös harvinaisempia ongelmatilanteita koulussa. Tehdyn tutkimuksen mukaan yli puolet vastanneista ilmoitti, ettei varkauksia tai näpistelyjä ole esiintynyt (Kuvio 9). Reilu kolmasosa ilmoitti ongelman esiintymisestä, josta noin puolet kirjasi tapaukset ylös. (Rimpelä ym. 2010, 206.)

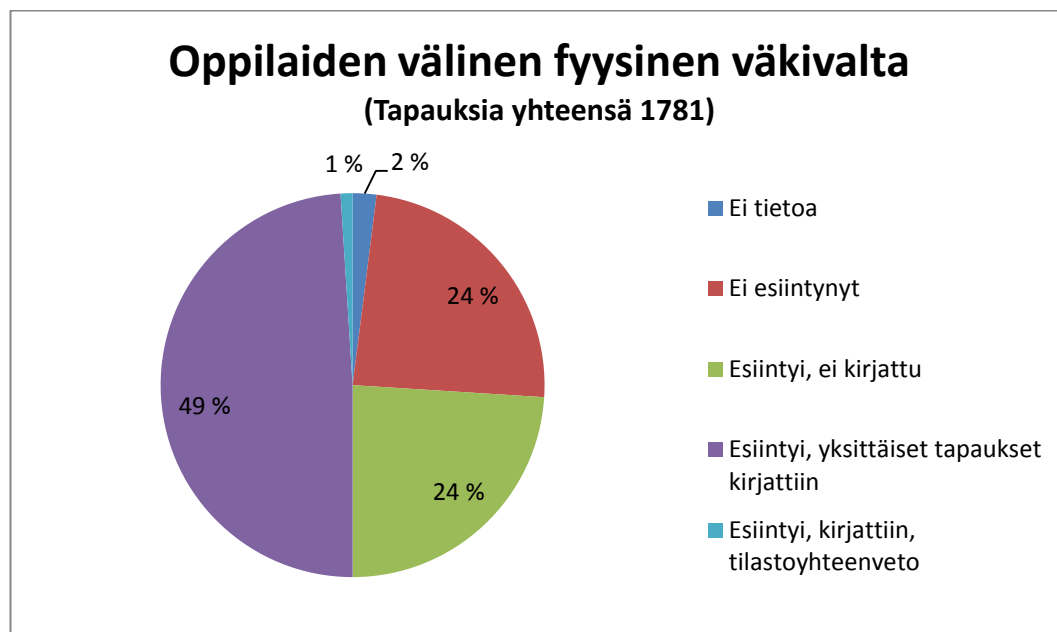

Kuvio 9. Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, varkaudet ja näpistely (Rimpelä ym. 2010, 207).

Kouluympäristössä näpistelyn tai varkauden kohteeksi joutuvat useimmiten merkkivaatteet, puhelimet ja muut arvoesineet. Paineet syrjityksi tulemisesta esimerkiksi vaatteiden perusteella saattaa olla nuorten keskuudessa erittäinkin kovat, ja kun ulkovaatteiden sekä kenkien säilytys on yleensä luokkien ulkopuolella, houkuttelevat ne mahdollisesti koulun muita oppilaita tai jopa ulkopuolisia henkilöitä. Nykyään oppilailta on myös kalliita älypuhelimia ja muuta teknologiaa koulussa mukana, jolloin houkutus näpistyksiin kasvaa entisestään.

Oppilaiden välinen fyysinen väkivalta kuuluu puolestaan yleisimpiin häiriötekijöihin koulussa ja varsinkin välitunneilla. Noin kolme neljäsosaa vastanneista ilmoitti, että väkivaltaa oppilaiden välillä esiintyy ja suurimmassa osassa tapauksista ne kirjattiin (Kuvio 10). Oppilaiden välinen väkivalta on yleisempää yläkouluissa sekä oppilasmäärältään suuremmissa kouluissa. (Rimpelä ym. 2010, 206.)

Kuvio 10. Häiriöiden ja ongelmatilanteiden esiintyminen ja kirjaaminen vuosina 2008–2009, oppilaiden välinen fyysinen väkivalta (Rimpelä ym. 2010, 207).

Väkivalta oppilaiden välillä on helppo huomata ja siihen tulee aina puuttua. Selvän väkivallan ja kiusaamisen erona voi yleensä olla esimerkiksi vamma tai psyykkinen haitta. Väkivalta on tarkoituksellista fyysisen voimankäytön uhkailua tai pahimmassa tapauksessa toteuttamista. Ongelmallisissa tilanteissa, joissa väkivalta voidaan luokitella jopa pahoinpitelyksi, on syytä kutsua poliisit avuksi selvittämään ja rauhoittamaan tilannetta. (Lahtinen 2012, 257.)

6.2 Median vaikutus oppilaiden käyttäytymiseen

Media on alkanut yhä useammin julkaista tapauksia oppilaisiin kohdistuvista pahoinpitelyistä, joissa epäiltynä on opettaja. Viimeisin tapaus, joka sai aikaan melkoisen tunnekuohun niin mediassa kuin Suomen kansassakin, oli Alppilan yläasteen erityisopettajana toimineen miesopettajan virkasuhteen purkaminen keväällä 2013. Virkasuhteen purku oli lopputulos, kun opettaja oli silminnäkijän mukaan poistanut häiriköivän oppilaan liian kovin ottein pois koulun ruokalasta. Myöhemmin virkasuhteen purku muutettiin kyseisen opettajan oikaisuvaatimuksesta varoitukseksi. (Helsingin Sanomat 2013.)

Vaikka ihmisen perusoikeuksiin kuuluu sananvapaus, johon kuuluu oikeus ilmaista tietoa, mielipiteitä ja muita julkaisuja, kouluympäristössä on asian kanssa syytä olla varovainen. Koska suurin osa kouluympäristöön kuuluvista henkilöistä on lapsia, tulee heitä suojella ja näin ollen varmistaa turvallisen opetusympäristön toteutuminen. Koulu ja sen henkilökunta eivät voi kuitenkaan estää median pääsyä koulun alueelle sananvapauden rajoittamisen nojalla, mutta koulu voi tarvittaessa ja halutessaan rajoittaa opetuksen julkisuutta. (Poutala 2010, 236–238.)

7 OPETTAJAN RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU

Tämä luku käsittelee opettajiin liittyviä yleisimpiä rikoksia sekä mahdollisia yleisimpiä rangaistuksia. Tilastoja opettajien yleisimmistä rikoksista tai nostettujen syytteiden määrästä ei ollut saatavilla yrityksistä huolimatta.

7.1 Yleisimmät rikokset

Virkarikokset jaetaan yleensä varsinaisiin ja epävarsinaisiin rikoksiin. Varsinaisiin rikoksiin voi syyllistyä vain kunnan tai valtion virkamies. Epävarsinaisella rikoksella tarkoitetaan yleistä rikosta, mutta virkamiehen tekemänä on sille säädetty ankarampi rangaistus. Virkamies käyttää yleensä julkista valtaa, joten hänen tulee olla puolueeton ja objektiivinen. Kansan tulisi voida luottaa virkatoiminnan lainmukaisuuteen. (Suopohja & Liusvaara 1998, 224–225.)

Opettajista tehdään tutkintapyyntöjä tai rikosilmoituksia poliisille vuosittain noin kymmenkunta ja niistä muutama etenee virallisen syyttäjän nostamana syyteasiana käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Tästä voi päätellä, että suurin osa jutuista päättyy jo poliisin esitutkintaan tai syyttäjän tekemään syyttämättäjäättämispäätökseen. Myös käräjäoikeudet ovat monissa ratkaisuisaan hylänneet opettajia vastaan nostetut syytteet. (Mustonen 2013.)

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus hylkäsi koulun rehtoria ja teknisen työn opettajaa vastaan nostetun syytteen työturvallisuusrikoksesta. Oppilaalle oli teknisen työn tunnilla sattunut tapaturma hänen käsitellessään pyörösahaa. Tapaturman epäiltiin sattuneen osittain opettajan puutteellisesta ohjeistuksesta sekä valvonnasta.

Käräjäoikeuden tuomion mukaan koulun tilat ja laitteet olivat moitteettomassa kunnossa. Oppilaille oli myös korostettu tarpeeksi, ettei vaarallisia laitteita saa käyttää ilman opettajan valvontaa eikä näin ollen voitu olettaa, että oppilaat toimisivat kyseisen kiellon vastaisesti.

Oikeuden näkemys oli, että opettaja ja rehtori olivat toimissaan käyttäneet huolellisuutta. Tapaturmailmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä seurannut työsuojelurikkomus katsottiin olevan vähäinen kun otettiin huomioon tapaturman vakavuus sekä muut seikat. (Surakka 2013.)

Yleisimmät opettajia koskevat tutkintanimikkeet ovat lievä pahoinpitely, pahoinpitely sekä virkavelvollisuuden rikkominen. Pahoinpitelyä voi tapahtua oppilaiden, oppilaan ja opettajan tai opettajien välillä. Opettaja voi herkästi syyllistyä oppilaan pahoinpitelyyn liiallisen voimankäytön seurauksena. Koulussa tapahtuva pahoinpitely on aina virallisen syytteen alainen teko, muussa tapauksessa pahoinpitely on asianomistajarikos. Asianomistajarikoksella tarkoitetaan rikosta, josta syyttäjä ei nosta syytettä, ellei asianomistaja niin halua. (Suopohja & Liusvaara 1998, 194–198.)

Vuoden 2012 tammikuussa tapahtunut pulkkaonnettomuus koulun liikuntatunnilla koulualueen ulkopuolella aiheutti kahdeksannen luokan oppilaalle selkäydinvamman. Tapauksen seurauksena Hyvinkään käräjäoikeus antoi koulun rehtorille tuomion (lainvoimaton) virkavelvollisuuden rikkomisesta sekä vammantuottamuksesta.

Ennen onnettomuuden tapahtumista, opettaja oli jakanut luokan ryhmiin ja sattui olemaan tapauksen sattuessa muualla. Opettaja vapautettiin syytteistä, mutta rehtorille lankesi 680 euron sakko-rangaistus. (Surakka 2013.)

Opettaja voidaan tuomita suhteellisen lievin perustein työturvallisuuden laiminlyöntiin tai rikkomiseen varsinkin, jos kysymyksessä on esimerkiksi tekniset työt tai uimaopetus. Työvälineiden ja koneiden tulee olla riittävästi suojattu, ohjeiden sekä sääntöjen selkeät, opettajan tulee antaa tarvittavaa opastusta ja valvonnan on oltava riittävää. (Poutala 2010, 46–54.)

Eniten työturvallisuusrikoksia, -rikkomuksia tai laiminlyöntejä tapahtuu teknisissä töissä. Tämä voi johtua siitä, että koneet ja laitteet ovat vaikeakäyttöisiä, ohjeet

puutteellisia ja opettajan valvonta sekä opastus heikkoa. Usein syytetään taloudellisia resursseja, mutta se ei saa olla peruste tinkiä oppilaiden työturvallisuudesta. On opettajan vastuu ilmoittaa rehtorille välittömästi huomaamistaan puutteista ja epäkohdista, jotka saattavat vaarantaa oppilaiden työturvallisuuden. Rehtorin on vastaavasti vietävä tieto eteenpäin opetuksen järjestäjälle ja mieluiten tietenkin kirjallisena. Tällöin jää pysyvä dokumentti ilmoittamisesta ja epäselvissä tilanteissa velvollisuuden täyttyminen on helposti näytettävissä toteen. (Poutala 2010, 83–92.)

Virkavelvollisuuden rikkominen voi liittyä esimerkiksi viivyttelyyn tai säännösten sekä määräysten vastaiseen toimintaan. Virkavelvollisuuden rikkominen ei kuitenkaan ole rikos, jos se tulkitaan kokonaisuutta tarkastellen vähäiseksi. Melkein kaikissa vahinkoon perustuvissa tapauksissa syyteen osana on joko tahallinen tai tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Näin ollen se on yleisin syytös silloin, kun opettajaa tai rehtoria vaaditaan rikosoikeudelliseen vastuuseen. (Poutala 2010, 230.)

Poliisitutkintaan, syyteharkintaan tai äärimmäisessä tapauksessa syyteasiana tuomioistuimeen opettajia koskevat asiat etenevät sen takia, että opettaja on joutunut poistamaan häiriköivän sekä poistumismääräystä tottelemattoman oppilaan pois luokasta tai muusta opetustilasta. Yleensä kyse on siitä, onko opettajan voimankäyttö ollut perusopetuslain mukaista vai liiallista. (Mustonen 2013.)

Luvaton käyttö on myös yksi koulumaailmassa tapahtuvista rikoksista. Ongelmana luvattomassa käytössä on se, että sitä ei aina mielletä rikokseksi. Luvaton käyttö kohdistuu toisen omaisuuteen, esimerkiksi koneeseen tai laitteeseen. Jos opettajat tai muu henkilökunta käyttää koulun omistamaa irtaimistoa muuna kuin virkaaikana, muihin kuin virka- tai työtehtäviin ilman lupaa, on kyse luvattomasta käytöstä. Luvaton käyttö on aina asianomistajarikos. (Suopohja & Liusvaara 1998, 214–215.)

Henkilöiden, jotka työskentelevät lasten kanssa, rikosrekisterit ja työhistoriat selvitetään todella tarkasti. Seksuaalirikoksiin syyllistyneet jätetään melkein aina palkkaamatta kyseisiin työtehtäviin. Selvää on, että kouluissa oppilaan ja opetta-

jan välinen sukupuolisuhde on kiellettyä. Huomioon voidaan kuitenkin ottaa osallisten ikä ja opiskeluun liittyvä asema. Korkeakoulussa tai yliopistossa opiskelijan ja opettajan välinen suhde ei välttämättä ole sopimatonta, jos opiskelija opiskelee esimerkiksi eri tiedekunnassa kuin opettaja. Peruskoulussa ja lukiossa oppilaan ja opettajan välinen suhde on aina sopimatonta. Alaikäiseen sekaantuminen on asianomistajarikos, mutta jos tämä tapahtuu koulussa, rikos on sellainen, josta syyttäjää voi nostaa syytteen. (Suopohja & Liusvaara 1998, 222–224.)

7.2 Yleisimmät rangaistukset

Jos opettajan voimankäyttö häiritsevän oppilaan poistamistilanteissa on katsottu olleen liiallista, pääsääntöisesti käräjäoikeuden antama rangaistus on ollut sakko-rangaistus. Vaikka syyllisyyttä on katsottu olleen, on se joissakin tapauksissa ollut niin vähäistä, että opettaja on jätetty tuomitsematta mihinkään rangaistukseen. (Mustonen 2013.)

Opettajan toimiessa väärin, on hän rikosoikeudellisesti vastuussa. Vastuut on jaettu kolmeen ryhmään: vahingon oikeudelliset seuraamukset, rikosoikeudelliset seuraamukset sekä palvelussuhteeseen ja sen päättymiseen liittyvät seuraamukset. Vaikka opettaja toimisikin huolellisesti, on syytä muistaa, että opettaja on vain ihminen ja näin ollen inhimillisiä erehdyksiä saattaa sattua. Selvissä laiminlyöntitilanteissa opettajan on kannettava vastuunsa. Jos koulussa tai kouluaikana tapahtuu tapaturma, ensimmäisenä on huolehdittava tarvittavasta ensiavusta. Poliisitutkinta on tarpeellinen esimerkiksi silloin, kun tapahtumien kulku tai vahingonkorvausvelvollisuus on epäselvä. (Poutala 2010, 229.)

Opettajan työssä tehdyt virheet tai laiminlyönnit tuomitaan useimmiten sakkoon. Sakon määrä vaihtelee yleensä kymmenen tai muutaman kymmenen päiväsakon välillä. Joissain tapauksissa rehtorin tai opettajan virheet johtavat varoitukseen, irtisanomiseen tai virka- tai työsuhteen purkamiseen. Kuten yleensä niin työ- kuin virkasuhteissakin menettelytavat, jotka johtavat irtisanomiseen, alkavat varoituksesta ja vasta varoituksen jälkeen on mahdollista irtisanoa velvollisuuksiaan laiminlyönyt työntekijä. Asianosaisella on oikeus tulla kuulluksi ennen varoitusta tai

irtisanomista. Virkarikokset vanhenevat viidessä vuodessa, mutta vahingonkorvausta voidaan vaatia 3-10 vuoden sisällä tapahtuneesta. (Poutala 2010, 231.)

Esimerkkitapaus, onnettomuus uimaopetuksen yhteydessä

Uimahallissa tapahtuneessa uimaopetuksessa oli mukana kolme opettajaa sekä 30 ensimmäisen ja toisen luokan oppilaita, joista osa oli uimataitoisia ja osa ei. Oppilaille oli annettu käyttäytymis- ja menettelytapaohjeet paikan päällä ja opettajat sopivat keskenään valvonta-alueistaan.

Allastilaan tultaessa oppilaat livahtivat altaille vastoin annettuja ohjeita. Hetken kuluttua uimahallin asiakas huomasi yhden altaan pohjalla elottoman pojan. Poika elvytettiin ja pysyviltä vammoilta vältyttiin.

Kaikki opettajat saivat syytteen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ja käräjäoikeus antoi tuomionsa, joka oli lievin tällaisessa tilanteessa eli varoitus. Opettajat valittivat hovioikeuteen, mutta käräjäoikeuden tuomiota ei muutettu. (Poutala 2010, 52–53.)

Vanhemmat vaativat vahingonkorvausta yleensä sellaisista tilanteista, joissa opettaja on saattanut esimerkiksi nolata tai pahoinpidellä lasta. Jos tapaturma tapahtuu opetuksen yhteydessä tai muussa koulun vastuualueelle kuuluvassa tilanteessa, rahallista korvausta haetaan usein esimerkiksi hoitokuluista, pysyvistä haitasta tai kivusta ja särystä. Työnantaja, eli tässä tapauksessa yleensä kunta, on ensisijaisesti vahingonkorvausvelvollinen, vaikka rehtori tai opettaja olisi syyllistynyt virheeseen tai laiminlyöntiin. Yleensä vahingonkorvausoikeudenkäynnit eivät menesty, sillä opettajan tuottamus tai laiminlyönti ei ole ollut lievää törkeämpi. Jos opettajan menettely on kuitenkin ollut törkeää, työnantajalla on oikeus nostaa takautumiskanne ja vaatia väärin menetellyltä opettajalta korvauksen maksamista. (Poutala 2010, 232–233.)

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toteutti vuonna 2008 Nuorisorikollisuuskyselyn liitännäistutkimuksena opettajauhrikyselyn, joka oli suunnattu yläasteen opettajille. Tutkijoina toimivat Venla Salmi sekä Janne Kivivuori. Kyselyn mukaan vastanneista 18 % oli urallaan kokenut vähintään kerran sellaisen tilanteen, jossa opettajaa oli uhattu oikeudellisella toimenpiteellä oppilaan taholta. Opettajista 14 % oli kokenut vastaavanlaisen uhkauksen huoltajilta tai vanhemmilta. Kyselyyn vastanneista opettajista alle 0,5 % oli joutunut rikosilmoituksen kohteeksi uransa aikana joko oppilaan tai huoltajan toimesta. (Salmi & Kivivuori 2009, 4.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää, millaisia kurinpidollisia oikeuksia opettajilla on, milloin oikeudet sekä velvollisuudet katsotaan ylitetyiksi tai laiminlyödyiksi ja millaisia seurauksia näillä saattaa olla. Jokainen muistaa varmasti omasta peruskouluaikastaan opettajan antaneen huonosti käyttäytyville sekä häiritseville oppilaille jälki-istuntoa tai patistaneen oppilaat rehtorin puheille. Jälki-istunnon antaminen, puhutteluun määrääminen, opetustilasta poistaminen, kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen kuuluvat opettajan oikeuksiin. Opettajalla on oltava edellä mainittuja oikeuksia, jotta oppilaiden oikeus opetukseen ja rauhalliseen työympäristöön säilyy ja toteutuu.

Uskon, että opettajat tietävät oikeutensa luokassa ja sen ulkopuolella, mutta eivät välttämättä uskalla käyttää niitä. Suurin syy tähän saattaa olla media. Medialla on tapana suurennella asioita ja saada ihmiset varpailleen. Kukaan opetushenkilökunnasta tuskin haluaa tekemisiään ja ratkaisujaan arvosteltavan median kriittisen ja leimaavan suurennuslasin alla. Raja perusopetuslaissa määriteltyjen oikeuksien ja niiden liioittelun välillä on todella pieni ja osittain pelko oikeuksiensa ylittämisestä saa opettajat epäilemään mahdollisuuksiaan ja oikeuksiaan ojentamis- ja kurinpitomenetelmien käyttöön. Ajat ovat muuttuneet ja se näkyy enimmäkseen nykyajan nuorissa. Teknologian kehittyminen ja nuorten tiedonhankintakyky antavat oppilaille kovat aseet ja saavat opettajat epäilemään auktoriteettiaan. Ongelma on siis siinä, että oppilaat tietävät liikaa eivätkä epäile käyttä tietojiaan hyväkseen opettajia vastaan.

Vanhemmat ovat päävastuussa lapsensa kasvattamisesta, mutta vastuuta on myös koululla. Koska koulun ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää lapsen kehityksen kannalta, tulisi koulun ja kodin olla yhtä mieltä siitä, kuinka lasta tulee rangaista huonosta käytöksestä koulussa. Lapsen huonolle käytökselle on varmasti olemassa syy, mutta käyttäytyykö lapsi kotona eri tavalla kuin koulussa, herättää paljon kysymyksiä. Pitävätkö vanhemmat opettajia tarpeeksi vahvana auktoriteettina? Kiinnostaako vanhempia lastensa käyttäytyminen koulussa muita oppilaita ja opetushenkilökuntaa kohtaan? Koululla on velvollisuus ilmoittaa vanhemmille, jos

lapsi on käyttäytynyt siten, että häntä on pitänyt jollain tavalla rangaista. Se, millä tavalla vanhemmat käsittelevät tapahtumia lapsen kanssa kotona, jää mysteeriksi.

Vaikka opinnäytetyöni aihe onkin ajankohtainen eikä aiheesta ole lähiaikoina tehty päättötyötä, osoittautui se myös todella haasteelliseksi. Käytettävien lähteiden määrä oli vähäinen, ja koska opinnäytetyöni on täysin teoreettinen, koitui se lopulta ongelmaksi. Jätin empiirisen osion toteuttamatta pääosin sen takia, että tutkimuksen olisi mielestäni pitänyt kattaa koko Suomen peruskoulut ja siihen aikani ei olisi riittänyt. En olisi halunnut rajata tutkimusta vain muutamaankin kaupunkiin, sillä silloin tutkimus ei olisi mielestäni ollut luotettava ja näin ollen tutkimus olisi ollut täysin turha. Tämän takia käytin jo tehtyjä tutkimuksia, jotka osaltaan koskevat opinnäytetyöni aihetta. Tutkimukset ovat vuosilta 2008–2009 sillä uudempiä ei ole tällä hetkellä saatavilla. Olisin toivonut uudempiä tutkimuksia, jotta olisin voinut vertailla tutkimuksien tuloksia ja pohtia enemmän syitä mahdollisiin muutoksiin.

Hyödyntämieni tutkimusten mukaan ojentamis- ja kurinpitotoimenpiteitä käytetään enemmän yläluokilla sekä oppilasmäärältään suuremmissa kouluissa. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, sillä yläluokkia käyvät 13–16-vuotiaat murrosikäiset lapset, jotka kokeilevat rajojaan enemmän kuin alaluokkia käyvät lapset. Yleisimmin käytetty ojentamiskeino on jälki-istunto. Tehtyjen tutkimusten mukaan kurinpitotoimenpiteiksi luokiteltuja kirjallista varoitusta sekä määräaikaista erottamista olisi tarvetta käyttää useammin. Tämä herättää kysymyksen: miksi näin ei tehdä? Kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen ovat aikaa vieviä toimenpiteitä. Jos määräaikainen erottaminen toteutuu, on oppilaalle silti järjestettävä opetusta, ettei hän jää jälkeen muista oppilaista. Toisaalta, jos jälki-istunto tai muut ojentamiskeinot eivät tehoa, olisi silloin syytä käyttää kurinpitotoimenpiteitä, jotta järjestys ja työrauha opetusympäristössä säilyvät.

LÄHTEET

Edita Publishing Oy. Finlex 2011. Helsingin HAO 08.07.2011 11/0784/2. Viitattu 16.11.2013.

http://www.finlex.fi/fi/oikeus/hao/2011/helsingin_hao20110784?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetus%20kirjallinen%20varoitus

Hakalehto-Wainio, S. 2012. Oppilaan oikeudet opetustoimessa. Hämeenlinna. CC LAKIMIESLIITON KUSTANNUS.

Helsingin Sanomat 2013. Opetuslautakunta pohtii tänään Alppilan opettajan potkuja. Viitattu 15.11.2013.

<http://www.hs.fi/kaupunki/Opetuslautakunta+pohtii+t%C3%A4n%C3%A4n+Alppilan+opettajan+potkuja/a1367809462408>

Helsingin Sanomat 2013. Alppilan opettajan potkut muutettiin varoitukseksi. Viitattu 15.11.2013.

<http://www.hs.fi/kaupunki/Alppilan+opettajan+potkut+muutettiin+varoitukseksi/a1367891699335>

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009. Perusraportti. Koulutuksen seurantaraportit 2010:1. Opetushallituksen verkkosivut. Viitattu 29.10.2013.

http://www.oph.fi/download/124847_Hyvinvoinnin_ja_terveyden_edistaminen_perusopetuksessa_2009.pdf

L 6.6.2003/434. Hallintolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 14.10.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=hallintolaki>

L 21.8.1998/629. Lukiolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 18.10.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lukiolaki>

L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 18.10.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>

Lahtinen, N. 2012. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Vantaa. PS-kustannus.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2013. Huoli nuoren koulunkäynnistä. Viitattu 4.12.2013.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/koulu/ylakouluelamaa/huoli_nuoren_koulunkaynnista/

Mustonen, E. 2013. Johtava lakimies Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. Sähköpostitiedonanto.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. 2012. Uuden opettajan opas. Opetusalan Ammattijärjestön verkkosivut. Viitattu 28.11.2013.
http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/03JULKAISUT/OAJ_OPETTAJANOPAS_12_WEB.PDF

Poliisi. 2013. Ilkivalta. Viitattu 4.12.2013.
<http://www.poliisi.fi/poliisi%5Chome.nsf/pages/1A7D9CC59DF0A4F2C2256BC900360E50?opendocument>

Poutala, M. 2010. Opettajan valta ja vastuu. Juva. PS-kustannus.

Salmi, V. & Kivivuori, J. 2009. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. Verkkokatsauksia 10/2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkosivut. Viitattu 28.11.2013.
http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlappy-pe=BlobServer&SSURlcontainer=Default&SSURlsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline; filename=10_09 opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta.pdf&SSURlsscontext=Satellite Server&blobwhere=1379274545987&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf

Suopohja, H. & Liusvaara, L. 1998. Oikeudellinen vastuu opetustoimessa. Helsinki. As Ühiselu.

Surakka J. 2013. Käräjäoikeus vapautti rehtorin ja opettajan syytteistä työturvallisuusrikoksesta. Edilex. Viitattu 14.11.2013. <http://www.edilex.fi/uutiset/38039>

Surakka J. 2013. Rehtorille tuomio liikuntatunnilla sattuneesta pulkkaonnettomuudesta – OAJ harkitsee riskilajien opetuksen kieltämistä. Edilex. Viitattu 14.11.2013. <http://www.edilex.fi/uutiset/37618>